

Luokanopettajan negatiiviset tunteet luokkavuorovaikutuksessa – luokanopettajien ja luokanopettajaopiskelijoiden näkökulma

Nina Korkiakoski & Annina Kovanen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2017
Opettajankoulutuslaitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Korkiakoski, Nina & Kovanen, Annina. 2017. Luokanopettajan negatiiviset tunteet luokkavuorovaikutuksessa - luokanopettajien ja luokanopettajaopiskelijoiden näkökulma. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. 68 sivua.

Tässä tutkimuksessa selvitettiin luokanopettajien kokemia negatiivisia tunteita luokassa ja sitä, kuinka luokanopettajat ilmaisevat näitä tunteita. Tutkimukseen on otettu mukaan myös luokanopettajaopiskelijoiden näkökulma. Pohdimme luokanopettajien ja luokanopettajaopiskelijoiden ajatuksien yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia tunneilmaisun suhteen. Tutkimuksen tarkoitus on nostaa esiin luokanopettajan työhön tärkeänä osana kuuluvaa tunneilmaisua.

Tämä tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimukseen osallistui neljä luokanopettajaa ja neljä luokanopettajaopiskelijaa. Osallistujia haastateltiin Jyväskylän sekä Kajaanin kaupungeissa. Haastattelun lisäksi osallistujat täyttivät lomakkeen, jolla pyrittiin kartoittamaan sitä, mitkä tunteet he mieltävät negatiiviseksi luokanopettajan roolissa.

Tutkimuksemme osoitti, että luokanopettajat ja luokanopettajaopiskelijat kokivat negatiivisia tunteita viikoittain ja jopa päivittäin. Niin luokanopettajaopiskelijat kuin luokanopettajat näyttivät negatiiviset tunteensa pääosin kertomalla tunteensa oppilaille ja sanoittamalla ne tilannekohtaisesti. Tulosten mukaan koulutus antaa luokanopettajaopiskelijoille vaihtelevasti opetusta tunneilmaisusta. Tunneilmaisun käsittelyä opiskelijat toivoivat koulutukseen lisää.

Tutkimuksen tulokset olivat jossain määrin ristiriitaisia, sillä niin luokanopettajien kuin luokanopettajaopiskelijoidenkin mukaan tunteita sai näyttää, mutta tunneilmaisua ei saanut kuitenkaan mennä yli ja tunteita myös pidettiin oman mielen sisällä. Luokanopettajaopiskelijoiden ajatukset tunneilmaisusta olivat vapaampia kuin luokanopettajien ja koulutuksen koettiin vaikuttavat siihen, miten tunteita näytetään.

Asiasanat: tunnetaidot, tunneilmaisua, negatiiviset tunteet, opettajankoulutus

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	TUNTEIDEN ILMAISU	8
2.1	Mitä on tunneäly?	8
2.1.1	Omien tunteiden tiedostaminen	10
2.1.2	Omien tunteiden hallinta ja säätely	11
2.2	Tunnetaidot opettajan työssä	12
2.3	Mitä vuorovaikutus on?	15
2.3.1	Sosiaalisuus vuorovaikutuksessa.....	15
2.3.2	Tunteet osana vuorovaikutusta.....	17
2.4	Negatiiviset tunteet.....	18
2.5	Negatiiviset tunteet työelämässä.....	19
2.6	Opettajankoulutuksen merkitys opettajan ammatissa	21
2.7	Opettajankoulutuslaitoksen haasteet tunneilmaisussa	23
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	26
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	27
4.1	Tutkimuksen lähestymistapa	27
4.2	Tutkimuksen osallistujat ja aineiston keruu	28
4.3	Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä	29
4.4	Aineiston analyysi	30
5	LUOKANOPETTAJIEN KOKEMUKSET NEGATIIVISISTA	
	TUNTEISTA	32
5.1	Vuorovaikutukseen liittyvät tekijät luokassa	32
5.2	Negatiiviset tunteet luokanopettajan työssä.....	33
5.3	Tunteiden ilmaisu luokassa.....	35

5.4 Työn ja kodin yhteys tunne-elämässä.....	37
5.5 Luokanopettajien ajatuksia negatiivisten tunteiden rakentavasta käsittelystä.....	38
6 LUOKANOPETTAJAOPISKELIJOIDEN NÄKEMYKSET	
NEGATIIVISISTA TUNTEISTA	40
6.1 Luokanopettajaopiskelijoiden kokemat negatiiviset tunteet.....	40
6.2 Luokanopettajaopiskelijoiden ajatuksia negatiivisten tunteiden ilmaisusta luokanopettajan roolissa	41
6.3 Opettajankoulutuksen antamat valmiudet	43
6.4 Tunnelomakkeista saadut tulokset.....	44
6.4.1 Luokanopettajien tulokset.....	44
6.4.2 Luokanopettajaopiskelijoiden tulokset	46
7 POHDINTA.....	48
7.1 Luokanopettajien ja luokanopettajaopiskelijoiden näkökulmien vertailu	48
7.1.1 Negatiiviset tunteet.....	48
7.1.2 Tunteiden ilmaiseminen ja käsittely.....	50
7.1.3 Opettajankoulutus.....	53
7.1.4 Tunnelomakkeet.....	54
7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	56
7.3 Jatkotutkimusaiheita.....	58
LÄHTEET	60
LIITTEET.....	64
Liite 1: Luokanopettajien haastattelurunko.....	64
Liite 2: Luokanopettajaopiskelijoiden haastattelurunko	65
Liite 3: Tunnelomake.....	66

1 JOHDANTO

Ihmisläheisissä töissä, kuten luokanopettajan työssä, tunteet ovat läsnä jokaisessa päivässä. Luokanopettajat tekevät vaativaa ihmissuhdetyötä, jolloin he joutuvat säätelemään omia tunteitaan ja niiden ilmaisemista enemmän kuin monien muiden ammattiryhmien työntekijät (Virtanen 2015, 19). Varsinkin negatiivisten tunteiden ilmaiseminen voi olla haastavaa, sillä niiden näyttämistä ulospäin, etenkin kouluympäristössä, tulee miettiä tarkemmin. Luokanopettaja näyttää luokassa esimerkkiä omalla toiminnallaan, jolloin hänen tunneilmaisullaan voi olla vaikutusta oppilaiden ajatuksiin tunneilmaisusta.

Uusi opetussuunnitelma (2016) korostaa laaja-alaisen osaamisen taitoja, joihin kuuluu muun muassa vuorovaikutuksen taidot ja keinot ilmaista itseään ja näkemyksiään. Oppilaiden on määrä kehittää sosiaalisia taitojaan ja oppia ilmaisemaan itseään eri tavoin. Itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvät myös tunnetaitojen ja ihmissuhteiden kehittäminen. (POPS 2016.) Koulun arjessa on siis tärkeää kiinnittää huomiota myös vuorovaikutukseen ja tunnetaitoihin liittyviin asioihin. Luokanopettaja on tässä se henkilö, joka vaikuttaa oppilaiden kehittyvään vuorovaikutukseen ja tunnetaitoihin, jolloin hänellä itsellään tulisi olla ajatuksia siitä, millaista hyvä tunteiden ilmaisu on ja kuinka sitä voi tehdä rakentavasti.

Viime vuonna otsikoihin nousi oppilaiden kuvaama video raivoavasta opettajasta. Videolla opettaja on silminnähden suuttunut oppilaille ja hän huutaa ja solvaa oppilaita. Etelä-Suomen Sanomat (2016) uutisoi, että oppilaiden ja opettajan välille oli syntynyt voimakasta sanaharkkaa. Opettaja menettää videolla malttinsa, kirkuu oppilaille ja polkee jalkaansa. Koulun rehtori kommentoi asiaa kertomalla, että opettaja ei voi käyttäytyä kyseisin tavoin vastaavassa tilanteessa. (Koivisto 12.10.2016.) Tapauksesta uutisoitiin ja puhuttiin paljon so-

siaalisessa mediassa ja opettajan käyttäytymistä kritisoitiin. Tämä tapaus herättää ajatuksia tunnetaidoista ja tunneilmaisusta liittyen luokanopettajan ammattiin. On selvää, että opettajien tulee pohtia omaa tunnekäyttäytymistään, mutta kuinka paljon sitä todellisuudessa tehdään?

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on herättää kiinnostusta ja tietoisuutta opettajan negatiivisten tunteiden ilmaisua kohtaan. Olemme itse olleet hyvin kiinnostuneita tästä aiheesta, sillä se koskettaa meitä tulevassa työssämme. Olemme molemmat kokeneet, että opettajankoulutuksessa ei ole käsitelty tarpeeksi tunneasioita ja tunnekasvatusta, jolloin vastuu tunnetaitojen kehittämisestä ja tunteiden ilmaisusta jää opiskelijalle itselleen. Koemme, että luokanopettajan työn kannalta tunteiden ilmaisu ja käsittely on tärkeää sekä opettajan itsensä että oppilaiden kannalta ja siksi tätä aihetta on oleellista tutkia ja nostaa esiin.

Tässä tutkimuksessa keskitytään luokanopettajien kokemuksiin negatiivisiin tunteisiin ja siihen, kuinka he niitä ilmaisevat. Pyrimme selvittämään, onko luokanopettajien mielestä sallittua ja mahdollista ilmaista negatiivisia tunteita oppilaille sellaisina kuin ne ovat ja kuinka tällaisten tunteiden ilmaisu tehdään rakentavasti. Otamme mukaan myös luokanopettajaopiskelijoiden näkökulman ja vertailemme sitä, eroavatko tulevien luokanopettajien ajatukset jo töitä tehneiden luokanopettajien kokemuksista. Luokanopettajaopiskelijoiden kautta pyrimme myös selvittämään, millaisia valmiuksia opettajankoulutus antaa tunnetaitoihin ja tunneilmaisuuksiin liittyen. Tämän tutkimuksen kautta tavoitteenamme on herättää tietoisuutta tunneilmaisun tärkeydestä kouluympäristössä.

Tutkimusraportissamme käsittelemme aluksi tunnetaitoja niin yleisesti kuin luokanopettajan työssä. Tämän jälkeen tarkastelemme tunteita ja vuorovaikutusta, negatiivisia tunteita sekä opettajankoulutusta tunteiden näkökulmasta. Seuraavassa osassa kerromme tutkimuksen tavoitteista ja toteuttamisesta, jonka jälkeen käsittelemme tutkimuksen tulokset haastatteluosuuksien ja tunnelomakkeiden pohjalta. Pohdintaosuudessa vertailemme etenkin luokanopettajaopiskelijoiden ja luokanopettajien kokemuksia ja näkemyksiä ja selvi-

tämme, millä tavoin luokanopettajaopiskelijoiden ja luokanopettajien näkemykset vuorovaikutuksesta, negatiivisista tunteista ja tunteiden ilmaisusta ja käsitte-lystä eroavat toisistaan.

2 TUNTEIDEN ILMAISU

2.1 Mitä on tunneäly?

Tunteet ovat iso osa elämäämme ja niillä tarkoitetaan kaikenlaisia elämyksellisiä mielenliikkeitä ja niihin liittyviä ajatuksia, psykologisia ja biologisia tiloja sekä yllykkeitä toimintaan (Isokorpi & Viitanen 2001). Tunteet ilmenevät sosiaalisina tapahtumina, jolloin myös muut näkevät ne eleinä, ilmeinä, puheena ja sosiaalisena käyttäytymisenä (Virtanen 2015, 25.) Kykyä havaita ja hallita sekä omia että muiden tunteita ja ottaa tunteista oppia ajatteluun voidaan kutsua tunneälyksi. Tunneälyyn liittyy tunteiden tiedostamista itsessä ja toisissa, tunteiden ymmärtämistä ja järkevää rehellistä selittämistä ja tunteiden hallintaa eli tunteiden säätelyä emotionaalista ja älyllistä kasvua edistävästi. (Isokorpi 2004, 19.)

Tunteiden ja järjen toimiva yhteistyö mahdollistaa tunneälykkäät toimintatavat (Virtanen 2015, 40). Goleman (2000) esittää, että tunteen ja ajattelun tanssissa tunteet ohjaavat päätöksentekoa yhteistyössä järkevän mielen kanssa ja mahdollistavat niin ajattelun. Samoin kuten tunteet vaikuttavat järkeilyyn, järki vaikuttaa tunne-elämään. Poikkeuksena ovat kuitenkin tilanteet, jolloin tunteet kuohahtavat valloilleen ja kaappaavat näin ollen komennon itselleen. (Goleman 2000, 49.) Järki ja tunteet ovat perinteisesti nähty vastakkaisina käsitteinä. Älykkään ihmisen ajatellaan käyttäytyvän tarkoituksenmukaisesti ja tavoitehakuisesti kun taas tunteva ihminen käyttäytyy intuitiivisesti ja tekee päätöksensä perustelematta niitä järkisyyllä. Arkielämässä järjen ja tunteen sopusointu ja niiden käyttövoiman yhdistäminen on kuitenkin paras tapa kohdata haasteet. (Isokorpi & Viitanen 2001, 61.)

Tunneälytaitoja on mahdollista oppia ja kehittää, mutta siinä tulee olla pitkäjänteinen. Kuten tietoa, ei tunteisiin liittyviä taitoja ole mahdollista siirtää helposti ihmiseltä toisille. Jokaisen yksilön on aloitettava oma tunnetyöskentelynsä aina alusta. Isokorven (2004) mukaan tunneälytaidot ovat yksilöllisintä ja yksityisintä ihmisessä, joten niiden kehittämisessä ei voi antaa valmiita ratkaisuja tai yleistyksiä. Erilaisissa tilanteissa heräävät tunteet ovat seurausta yksilön

omassa tajunnassa tapahtuneesta sisäisestä vuorovaikutusprosessista. Tällainen vuorovaikutusprosessi ilmenee käyttäytymisessä tai sanallisessa ilmaisussa. Koska tunnealue ei toimi samalla tavalla kuin kognitiivinen alue, reagointi saattaa saada paljon suuremmat mittasuhteet kuin mitä varsinainen tilanne olisi edellyttänyt. (Isokorpi 2004, 65-66.)

Goleman (2000) määrittelee tunneälyn viisi eri osa-aluetta: tietoisuus omista tunteista, tunteiden hallinta, tunteiden käyttäminen tuottavasti, empatia sekä ihmissuhteiden käsittely ja hallinta. Tietoisuus omista tunteista viittaa tahton tarkkailla omia tunteita. Omien tunteiden tiedostamisen kautta yksilö voi saada luotettavan tuntuman siitä, mitä eri päätösvaihtoehdoista seuraa ja mitä ne hänelle merkitsevät. Tunteiden hallintaan liittyy niiden käsittely ja ilmaiseminen tilanteeseen sopivalla tavalla. Tunteita ei nähdä joko hyvinä tai pahoina vaan oleellista on, mihin kunkin tunteen suuntaa ja miten sen ilmaisee. Tunteita on mahdollista käyttää oikealla tavalla hyväksi. (Goleman 2000, 65-66.)

Omia tunteitaan voi hallita, mutta ne tulee ensin tiedostaa. Tunteiden hallintaan taas liittyy eri osa-alueita, jotka ovat itsekontrolli, luotettavuus, sopeutumiskyky, suorituskky, aloitteellisuus ja optimistisuus. Itsekontrollin avulla ihminen pystyy hallitsemaan tunteitaan ja impulssejaan. Luotettavuus viittaa oman arvomaailmansa mukaisesti elämiseen: yksilö pystyy ilmaisemaan tunteitaan, käsityksiään ja toimintojaan luontevasti ja avoimesti. Sopeutumiskykyinen ihminen kykenee joustavasti sopeutumaan uusiin tilanteisiin ja haasteisiin. Uutta tietoa pystytään vastaanottamaan luontevasti. Suorituskky tunteiden hallinnassa tarkoittaa jatkuvaa halua oppia ja pyrkiä parempaan suoritukseen. Aloitteellinen ihminen tarttuu avautuviin mahdollisuuksiin ja omaa kyvyn oman työn aktiiviseen kehittämiseen. Lisäksi optimistisuus vaikuttaa tunteiden käsittelyyn. Myönteinen elämänasenne heijastuu esimerkiksi toisten ihmisten tulkintaan ja yksilö kykenee näkemään vastoinikäymisissä mahdollisuuksia eikä uhkia. (Virtanen 2015, 51-60.)

2.1.1 Omien tunteiden tiedostaminen

Tunteet eivät ole vain subjektiivisia, sillä kokijan sisäiset tunnetilat välittyvät usein myös toisille ihmisille erilaisten tunneilmaisujen kautta. Ihmiset ovat jatkuvasti tunneviestien virrassa, josta voidaan esimerkiksi poimia tietoa toisten ihmisten mielen sisällöistä. Muiden ihmisten on siis mahdollista nähdä ulospäin, minkälainen tunnetila jollakin ihmisellä on. (Nummenmaa 2010, 76.) Mutta kuinka voimme itse tiedostaa tunteemme?

Tunneälykäs toimintatapa perustuu omien tunteiden tunnistamiseen ja harkittuun ilmaisemiseen. Ihmisen tulisi kyetä tunnistamaan omat tunteensa tarkasti, erottamaan ne muista samankaltaisista tunteista ja nimeämään ne. Kulttuuriimme liittyy vaikeammin käsiteltävien tunteiden ”piilottamista”. Tunteita ei saa näyttää liikaa ulospäin, sillä se voi edustaa heikkoutta ja hallitsemattomuutta. Ensimmäinen askel tunteiden kanssa työskentelyyn on kuitenkin tunnevaltaisuuden hyväksyminen. Jokainen kokee kaikenlaisia tunteita, eikä siitä ole mitään haittaa. (Saarinen & Kokkonen 2003, 27-37.)

Tunteiden analysoimisessa ja tietoisessa käyttämisessä on tärkeää huomioida niiden fyysiset kuin psyykkisetkin ulottuvuudet. Saarisen ja Kokkosen (2003) mukaan useat ihmiset kuvaavat tunteiden syntyvän pään sisällä, mutta tosiasiallisesti tunteiden syntyminen, kokeminen ja ilmaiseminen ovat aina sekä fyysinen että psyykinen tapahtuma. Tämän takia tunteiden tutkiminen vaatiiikin perusteellista itsensä tutkiskelua ja tunteiden pohtimista. Meidän tulee ensin uskalttaa katsoa itseämme ja tunteitamme, jotta voimme eritellä toisten ihmisten tunteita. (Saarinen & Kokkonen 2003, 43-44.)

Golemanin (2000) mukaan jatkuvaa tietoisuutta omista tunnetiloista voidaan kutsua itsetuntemukseksi. Tämä tarkoittaa, että ajattelija tarkkailee ja tutkii jatkuvasti kokemuksiaan, mikä tarkoittaa myös tunteiden tarkkailua ja tutkimista. Esimerkiksi itsekurin kaltaiset kyvyt rakentuvat tunteiden tiedostamiselle. Tunteiden tiedostamisessa itsetuntemuksella tarkoitetaan sitä, että yksilö on selvillä siitä, mitä hän tuntee sekä siitä, mitä hän tuosta tunteesta ajattelee. (Goleman 2000, 69-71.)

Tunteiden tiedostaminen on tunneälytaitojen perusta. Virtasen (2015) mukaan omien tunteiden tiedostaminen rakentuu emotionaalisesta itsetietoisuudesta, hyvästä itsetuntemuksesta sekä itseluottamuksesta. Emotionaalisesti itsetietoinen henkilö kykenee tunnistamaan omien tunteidensa vaikutuksen itsen ja sitä kautta työsuoritukseen. Tällainen henkilö on herkkä huomaamaan omia sisäisiä viestejä. (Virtanen 2015, 43-44.)

2.1.2 Omien tunteiden hallinta ja säätely

Tilanteessa, jossa joku toimii toista ihmistä kohtaan väärin, raivostuuko sivustakatsoja silmittömästi ja hakkaa lähellä olevia esineitä? Harvemmin käy näin. Suurin osa ihmisistä pystyy hallitsemaan tunteitaan niin, että hän tyytyy sadattelemaan asiaa mielessään. Tällaisessa tilanteessa viha ei siis johda muutokseen käyttäytymisessä. Tunteet eivät aina pysty muokkaamaan käyttäytymistä niin kokonaisvaltaisesti kuin aivot toiminta yrittää saada tapahtumaan. Ihmisillä on siis mahdollisuus vaikuttaa tunnereaktioihinsa. Tämä kyky on tunteiden säätely. (Nummenmaa 2010, 148.)

Tunteita säätelemällä voimme vaikuttaa siihen, kuinka voimakkaasti, kuinka kauan ja mitä tunnemme. Tunteiden säätelyllä voi esimerkiksi pyrkiä eroon epämukavista tunteista kuten surusta tai suuttumuksesta. Säätelemällä tunteita ei ole tarkoitus pyrkiä tunteettomuuteen ja tunteiden tukahduttamiseen vaan niiden kokemiseen ja ilmaisemiseen niin, että voimme itse hyvin ja läheisyydessämme on muidenkin hyvä olla. Säätelyn avulla on myös mahdollista houkutella esiin mieluisiksi tai tarpeellisiksi katsomiamme tunteita. (Saarinen & Kokkonen 2003, 53.)

Tunteita voidaan säädellä kahdella tavalla: ennakoivilla säätelykeinoilla ja virinneen tunnereaktion muuttamiseen pyrkivillä säätelykeinoilla. Ennakoiva säätely edellyttää, että tiedostamme meissä tunteita aiheuttavan tekijän ja että, se on sellainen, johon omalla käyttäytymisellä voimme vaikuttaa. Monesti

tunteet viriävät tietämättä, jolloin ennakoivaa säätelyä ei voi hyödyntää. Jo virinettä tunteita on mahdollista säädellä. Esimerkiksi kielteisen tunneilmapiirin säätely myönteisempään suuntaan voi parantaa toimintakykyä hetkellisesti, vaikka tunteen aiheuttajaa ei voisi kokonaan poistaa. Voimme esimerkiksi tehdä jotain aivan muuta, kuten kuunnella musiikkia, jolloin toivomme kielteisen tunteen häipyvän mielestä edes hetkeksi. Samalla tavalla voimme koittaa vaikuttaa tunteeseen liittyvään käyttäytymiseen, tunneilmaisuihin ja tunteen aiheuttamiin kehollisiin muutoksiin. (Nummenmaa 2010, 149-151.)

Goleman (2000) esittää, että tiedostavat ihmiset ovat jatkuvasti tietoisia sekä varmoja omista tunteistaan. Tällaiset ihmiset ovat itsenäisiä ja tuntevat omat rajansa. Heidän itsetuntemuksensa auttaa heitä säätämään tunteitaan. Voimattomat ihmiset eivät usein voi tunteilleen mitään ja joutuvat niiden valtaan. Tunteet ikään kuin hallitsevat näitä ihmisiä. Voimattomiin luokitellut yksilöt ovat aihtelevaisia eivätkä he tiedosta tunteitaan kovin hyvin. Hyväksyjät ovat usein selvillä tunteistaan, mutta he eivät yritä koskaan muuttaa niitä. Esimerkiksi ihminen voi omista tunnehavainnoistaan huolimatta olla altis ikäville tunteille, mutta hän hyväksyy ne yrittämättä muuttaa niitä. Hyväksyjät ovat tavallaan asennoituneet siihen, että heidän tulee vain alistua kohtaloonsa. (Goleman 2000, 71-72.)

2.2 Tunnetaidot opettajan työssä

Luokkahuone on intensiivinen ympäristö, jossa tunteet voivat vaihdella hyvin laajalla alueella esimerkiksi ilosta suruun. Jokaisella opettajalla on ajatus siitä, millainen opettajan rooli ja ammatti-identiteetti on ja tämä vaikuttaa heidän pedagogiikkaansa, toimintaansa sekä tunteisiin vuorovaikutuksessa. Opettajan identiteetti ja tunteet liittyvät toisiinsa ja omaa identiteettiä tuodaankin usein esiin juuri tunteiden kautta, joko tietoisesti tai tiedostamatta. Kun opettaja kohtaa esimerkiksi epämiellyttäviä tunteita työssään, saattaa se uhata hänen identiteettiään horjuttamalla jo olemassa olevia uskomuksia itsestä opettajana. (Shcutz, Cross, Hong & Osbon 2007, 223;227.)

Sekä oppiminen että opetus ovat asioita, jotka perustuvat hyvin pitkälti kahden tai useamman henkilön väliseen vuorovaikutukseen. Vuorovaikutuksessa vaikuttavat taas kaikkien eri osapuolten tunteet. Opettajan työ on vahvasti vuorovaikutukseen liittyvää ihmissuhdetyötä, jossa opettaja joutuu säätelemään omia tunteitaan ja niiden ilmaisemista enemmän kuin monissa muissa ammateissa. (Virtanen 2015, 19.) Virtasen (2015) mukaan opettajia voisikin hyvällä syyllä kutsua tunnetyöläisiksi.

Isokorpi ja Viitanen (2001) esittävät, että työelämässä tunneäly on samaa kuin tilanneäly ja herkkyyys. Asioiden ratkaisussa tulee esimerkiksi ottaa huomioon tunnepohjaiset ulottuvuudet, muutospelko, ratkaisujen esitystapa- ja ajankohta. Tunneälyyn liittyy empatiaa sekä hengenluontia, jossa omalla positiivisuudella voi vaikuttaa muihin. Tunteet vaikuttavat päätöksentekoon, joten on tärkeää, että tunteet ja järki toimivat yhdessä. Näin voidaan saavuttaa hyvä lopputulos. Tunneäly liittyy oikeastaan lähes kaikkien asioiden hoitamiseen. (Isokorpi & Viitanen 2001, 60-61.)

Opettaja voi työssään tiedostaa omia tunteitaan havaitsemalla tuntemuksiaan erilaisissa opetus- ja ohjaustilanteissa (Isokorpi 2004, 19). Opettajan on työssään tärkeää ymmärtää tunteiden vaikutus käyttäytymiseen ja työsuoritukseen. Itsekontrolli on opettajan apu tunteiden ja impulssien hallintaan ja lisäksi sen avulla tunteita voi kanavoida hyödyllisesti. Opettajan ammatissa itsehillintä voi liittyä esimerkiksi aggressiivisten tunteiden hallintakykyyn tai omien mielihillintänsä ilmaisemiseen. Hyvä itsekontrolli ei kuitenkaan tarkoita sitä, että järki hallitsee tunteita: järki ja tunteet voivat toimia tahdonalaisessa yhteispelissä. (Virtanen 2015, 51-52.)

Emotionaalista osaamista voidaan pitää opetus- ja kasvatustyön lähtökohdana. Siksi onkin tärkeää, että opettaja tunnistaa ammatillisessa kasvussaan tunteiden merkityksen. Jokaisen yksilön viriävät ja kokemat tunteet, niin negatiiviset kuin positiiviset, voidaan pitää oikeutettuna. Opettajilla on kuitenkin vastuu siitä, kuinka mitään tunnetta ilmaistaan. Sosiaalinen älykkyys kuvastaa ihmisen kykyä tunnistaa toisen tunteita ja säädellä tunteiden ilmaisua sosiaalisesti rakentavalla tavalla. Ei riitä, että opettaja kykenee tunnistamaan ja hallitsemaan

omat tunteensa, vaan hänen tulee lisäksi kyetä näkemään asiat toisen perspektiivistä. (Virtanen 2015, 33-34.)

Virtasen (2015) tutkimuksessa opettajat nostivat henkilökohtaisista tunneälytaidoistaan esiin kolme oman työnsä kannalta tärkeimpänä pitämäänsä tunneälykompetenssia: emotionaalinen itsetietoisuus, kontrolli ja luotettavuus. Näihin kolmeen asiaan liittyvät omien tunteiden tiedostaminen ja tunteiden hallinta. Opettajan tunneälytaitoihin liittyy vahvasti empaattisuus. Lisäksi henkilösuhteiden hallinta, kyky kehittää toisia, konfliktinhallintataito sekä ryhmä- ja yhteistyötaidot korostuvat opettajan työssä. (Virtanen 2015, 41.)

Jotta opettaja voisi toimia työssään ja itsensä kanssa parhaalla mahdollisella tavalla, hänellä tulee olla henkilökohtaisia tunnetaitoja. Tällaisia taitoja ovat itsetuntemus, itsehallinta, motivoituminen, empatia ja sosiaaliset kyvyt. Tajuamalla tunteemme, niitä voi säätää erilaisia työtehtäviä varten sopiviksi: niitä voi hallita, etteivät ne karkaa käsistä, voimme ymmärtää toisten tunteita ja pysytymme kehittämään työhön liittyviä sosiaalisia taitoja. Työn kiireessä helposti keskittyy vain ajatuksiin. Tunteet ovat kuitenkin aina kanssamme ja niitä tulisi pysähtyä kuuntelemaan. (Goleman 1999, 42-43;73-75.)

Itsetuntemukseen liittyvät itsearviointi ja itseluottamus. Hyvän opettajan tulisi tuntea omat vahvat ja heikot puolensa ja miettiä tekojaan. Opettaja voi ottaa opikseen kokemuksista ja olla avoin rehelliselle palautteelle, uusille näkökulmille ja itsensä kehittämiseksi. Itseluottamus heijastaa varmuutta omasta arvosta ja pätevyydestä. Tällöin opettaja käyttäytyy itsevarmasti ja uskaltaa esimerkiksi esittää myös epäsuosittuja näkökulmia. Itseensä luottava työntekijä pystyy tekemään perusteltuja ratkaisuja epävarmuudesta ja paineesta huolimatta. (Goleman 1999, 81-88.)

Vaikka tunteita pyrkisikin hallitsemaan, ei se tarkoita, että todelliset tunteet tarvitsisi kieltää tai tukahduttaa. Joissain tapauksissa huonotuulisuudella voi olla hyötynsäkin: esimerkiksi viha, suru ja pelko voivat johtaa luovuuden, tarmon ja yhteishengen lähteiksi. Ehdottomasta tunteiden hallinnasta työelämässä voi olla sekä ruumiillista että henkistä haittaa. Etenkin voimakkaiden kiel-

teisten tunteiden tukahduttaminen voi johtaa kiihtyneeseen sydämen sykkeeseen ja jännitykseen. Tunnetaitoisuuden avulla opettaja voi valita, kuinka hän ilmaisee tunteitaan. Itsekurin avulla on mahdollista pysyä tyyneenä ja hyvätuulisena vaikeinkin aikoina. (Goleman 1999, 103.)

2.3 Mitä vuorovaikutus on?

Vuorovaikutus on vuoron perään tapahtuvaa toimintaa ja vaikuttamista, joka kohdistuu toisen käyttäytymiseen, ajatuksiin asenteisiin tai tunteisiin. Vuorovaikutuksessa sen eri osapuolet toimivat samanaikaisesti sekä aktiivisesti. Viestintä on vuorovaikutusta. Viestinnän kautta jaetaan mielikuvia ja merkityksiä ja tehdään asioita ja käsityksiä yhteiseksi. Viestintä alkaa ennakkoinnissa ja odotuksissa ja jokaista viestintätilannetta edeltävät osallistujien mielikuvat, käsitykset, tunteet ja odotukset. (Silvennoinen 2004, 13;18-19.)

Vuorovaikutuksellisissa tilanteissa yksilö on aina sekä erilaisten viestien lähettäjän että vastaanottajan roolissa (Silvennoinen 2004, 28). Vuorovaikutuskanavan täytyy toimia siten, että viestien lähettäminen ja niiden vastaanottaminen eivät estä toistensa kulkua. Riippumatta tilanteesta on tärkeää, että yksilö kuulee ja tunnistaa toisen lähettämät viestit. (Kiesiläinen 2004, 41.) Puhuessaan ihmiset tekevät jatkuvia havaintoja, joita tulkitsemme ja luomme niiden pohjalta merkityksiä. Jokainen tilanne on ainutlaatuinen, joten kerran sanottua ei saa sanomattomaksi, eikä tilanteisiin voi palata ja muuttaa asioita. Tämä voi tehdä vuorovaikutuksesta haasteellista. Yksilön on tärkeää miettiä tarkkaan ennen kuin esimerkiksi sanoo toiselle suorat sanat, vaikka se voisi helpottaa omaa oloa kyseisellä hetkellä. (Silvennoinen 2004, 28.)

2.3.1 Sosiaalisuus vuorovaikutuksessa

Sosiaalisiin taitoihin kuuluu laaja varasto vaihtoehtoja sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi ja kyky valita oikea ratkaisu. Sosiaalisesti taitava ihminen osaa valita erilaisista toimintamalleista tilanteen kannalta parhaan ja tehokkaimman

ratkaisun. Jos henkilöllä on laaja kirjo vaihtoehtoja sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi, hän harvoin joutuu kahnauksiin kenenkään kanssa, vaan tietää aina, kuinka on parasta toimia. Kiperätkin tilanteet tällainen yksilö ratkaisee ilman, että joutuu turvautumaan aggressioon. Sosiaalisten taitojen kautta voidaan myös ymmärtää toista ihmistä, hänen näkökantojaan ja tunteitaan. (Keltikangas-Järvinen 2010, 22.)

Empatia ja sympatia liittyvät vahvasti sosiaalisiin taitoihin ja toisten kanssa vuorovaikuttamiseen. Toisen ihmisen kokemuksista heräävät emootiot, kuten sääli ja myötätunto, kertovat yksilön hienotunteisuudesta ja sosiaalisesta herkkyydestä. (Keltikangas-Järvinen 2010, 23.) Toisen ihmisen osaan asettumisessa on tärkeää tunnistaa vastapuolen kehollisia vihjeitä, ymmärtää ilmeiden ja eleiden merkitystä hänen käyttäytymisessään. Omaa herkkyyttä voi lisätä harjoittelemalla tunteiden tunnistamista ja ilmaisua. (Kalliopuska 1998, 69.) Sanattomien viestien tunnistaminen ja lukeminen tapahtuu lähes aina tiedostamatta. Emme siis aina ole edes tietoisia tunneviestien vastaanottamisesta ja vaihtamisesta. Vaikka ihminen olisi empaattinen, ei se kuitenkaan tarkoita sitä, että hän hyväksyy toisen toiminnan sellaisenaan. Empatia tarjoaa mahdollisuuden laajentaa käsitystä toisen henkilön tilanteesta. (Silvennoinen 2004, 59.)

Koulussa opettaja ja oppilaat katselevat toisiaan ja rekisteröivät toistensa reaktioita. Oppilaat tarkkailevat opettajan liikehdintää ja tekevät niiden perusteella tulkintoja: onko opettaja hyvällä vai huonolla tuulella, voiko häntä lähestyä ja kuinka tulee käyttäytyä. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ihminen tekee kaiken aikaa havaintoja, huomioita ja tulkintoja toisista ihmisistä. Sosiaalisen havaitsemisen kautta saatua tietoa nimitetään sosiaalisesti tiedoksi. (Aho & Laine 2002, 69.) Katseet, ilmeet ja eleet viestivät tiedostamatta mielialaa, tunteita, asenteita ja aikomuksia. Tällöin vastaanottaja voi kokea tulkintavaikeuksia. Lapset ovat kuitenkin jo kouluun tullessaan taitavia hallitsemaan nonverbaalista viestintää. Käyttäytyminen noudattaa pitkälti tiettyjä kulttuurinormeja, joten meillä on ikään kuin standardoituja sosiaalisia kokemuksia. Näiden kokemusten avulla voimme tutuissa arkielämänkin tilanteissa ennustamaan toisten ihmisten käyttäytymistä. (Aho & Laine 2002, 74-75.)

2.3.2 Tunteet osana vuorovaikutusta

Jokainen kohtaaminen sisältää osanaan myös tunnetason asioita. Kaiken muun toiminnan ohessa voimme saada toiset tuntemaan samalaisia tunteita, mitä meistä välittyy. On mahdollista vaikuttaa toisiin esimerkiksi saamalla heidät paremmalle tai huonommalle tuulelle. Sosiaaliset kanssakäymiset, jotka saavat aikaan tunteen siirtymisiä, muokkaavat toistemme tunnesaldoa. Tällainen tunnesaldon muokkautuminen vaikuttaa siihen, millainen tunne meillä on päivän päätteeksi: onko ollut hyvä vai huono päivä. (Goleman 2007, 21-22.)

Tunteiden tuomat sävyt viestintään voivat joko edistää tai haitata vuorovaikutusta. Parhaimmillaan vuorovaikutus voi tukea oman elämän hallintaa ja oman persoonan kehittymistä sekä lisätä työtyytyväisyyttä ja onnellisuutta. Jotta vuorovaikutus toimisi parhaalla mahdollisella tavalla, tarvitaan monenlaista tunneosaamista ja tunnetaitoja. Vuorovaikutuksessa syntyy jatkuvasti monenlaisia tunnekokemuksia, jolloin on tärkeää muistaa, että oma tulkintamme vaikuttavat suuresti siihen, kuinka näemme toisen ilmaisemat tunteet. (Silvennoinen 2004, 52-54.)

Toisin kuin ajatuksia, tunteita on haastavampaa pitää yksityisinä. Tunteet eivät ole yksilön yksityisasia senkään takia, että ne tarttuvat ja leviävät sosiaalisessa verkostossa. Tunteiden käsittelytavoilla on myös taipumusta tarttua yksilöstä toiseen. Tarkastellessa yksilöä, joka hallitsee tunteensa erinomaisesti, oma kyky hallita omia tunteita todennäköisesti lisääntyy ainakin hetkellisesti. Tunteilla on vaikutusta sosiaalisuuteen joko lisäämällä tai vähentämällä sosiaalista aktiivisuutta. Tietyt tunteet lisäävät halua sosiaalisiin kontakteihin kun taas toiset tunteet saavat mieluummin vetäytymään omiin oloihin. (Rantanen 2011, 63-66.)

2.4 Negatiiviset tunteet

On olemassa tunteita, joita ihmiset kertovat kokevansa muita tunteita useammin. Tällaisia perustunteita ovat ilo, pelko, viha, inho, suru ja hämmästys. Näiden perustunteiden tarkastelu kertoo, että jokaisella tunteella on oma paikkansa. Esimerkiksi suru ja inho tuntuvat pahalta tunteelta, kuitenkin kyseisille tunteille on myös evoluution näkökulmasta oma paikkansa. Nämäkin tunteet ovat siis hyödyllisiä jokaiselle ihmiselle. Ongelmaksi myös pahalta tuntuvien tunteiden kohdalla muodostuukin se, jos emme kykene osoittamaan sen aiheuttajaa tai emme onnistu poistamaan tunteen aiheuttajaa. Tällöin negatiivinen tunnereaktio myös pitkittyy ja kuormittaa ihmistä. (Nummenmaa 2010, 33-34.) Jokainen tunne, oli se negatiivinen tai positiivinen, toimii ihmisessä tekojen ylläkkeenä. Tällöin esimerkiksi vihainen ihminen kokee ylläkkeen lyödä, huutaa, kostaa tai vähätellä. Usein ihmiset haluavat välttää monia tunteita, esimerkiksi häpeää, pelkoa, ahdistusta, surua ja huolia. (Turunen 2004, 168-169.)

Onkin tärkeää pohtia, miksi toiset tunteet ovat ihmisille kipeitä ja vastenmielisiä, kun taas toiset ovat miellyttäviä ja toivottuja (Turunen 2004, 168-169). Nummenmaan (2010) mukaan kielteiset, lyhytkestoiset tunteet eivät kuitenkaan ole haitallisia, vaan usein ne suojelevat meitä ja ovat hyvin tarkoituksenmukaisia. Negatiiviset tunteet saattavat silti olla ihmisen terveydelle uhka, vaikka ne eivät olisikaan niin voimakkaita, että niihin tarvittaisiin lääkehoitoa. Etenkin pidemmän aikavälin vihan ja ahdistuksen tunteet ovat hyvin haitallisia niin fyysiselle kuin psyykkisellekin terveydelle. (Nummenmaa 2010, 192.)

Niin mielihyvä kuin negatiivisetkin tunteet ovat perustavia inhimilliselle olemassaololle. Ihmiset joutuvat elämässään kohtaamaan erilaisia tunteita ja valitsemaan suhtautumisensa niihin. Tällöin oleellista on suhteuttaa oma negatiivinen tunne siihen, mitä sen avulla esimerkiksi voi saavuttaa. On siis tärkeää tuoda oma epämukavuus tiedostetuksi ja suhteuttaa se omiin arvoihin. Vaikka esimerkiksi kärsimys on itsessään kielteinen tunne, sen merkityksen elämässä ei tarvitse olla kielteistä, sillä ihminen voi löytää sen avulla jotain positiivista. Kiel-

teiset kokemukset ja tunteet eivät myöskään ole arvottomia, sillä ne voivat laajentaa kokemuspäiriämme. Pettymyksellä voi esimerkiksi olla rakentava merkitys, jos se vapauttaa ihmisen vääristä odotuksista. (Puolimatka 2004, 299-300.) Tunteet ovatkin päivittäisiä reaktioita, jotka vaikuttavat suurissa määrin siihen millä tavoin käyttäydymme ja miten tulkitsemme erilaisia tilanteita. Normaalielämässä tunteet voivat vaihdella voimakkaasta masentuneisuudesta rauhalliseen seesteisyyteen ja se, millä tavoin tapahtumat herättävät tunteita vaikuttaa paljon siihen, miten ihmiset elämäänsä tulkitsevat. Kun ihmiset ovat iloisia, tuntuvat myös asiat vaivattomilta, kun taas olemme allapäin, tuntuvat myös pienetkin kielteiset tapahtumat ylitsepääsemättömiltä ja täten voimistavat myös kielteistä tunnetilaa entisestään. (Nummenmaa 2010, 206.)

2.5 Negatiiviset tunteet työelämässä

Negatiivisilla tunteilla on oleellinen sija ihmisen arjessa. Kuitenkin tärkeänä ajatuksena on nostettava esiin se, miten esimerkiksi inho, kateus, mustasukkaisuus tai viha sopivat työpaikan ilmapiiriin. Yleensä kyseiset tunteet ovat tunteita, joita ei sovi näyttää työpaikoilla. Jos työntekijä näyttää kielteiset tunteensa, usein hänet leimataan hankalaksi ja yhteistyökyvyttömäksi ihmiseksi. Kielteisiä tunteita tunteva henkilö voi myös kokea itsensä huonommaksi ihmiseksi, jonka asenne vähentää työmotivaatiota, lisää uupumusta ja esimerkiksi myös sairauspoissaoloja. Vaikka näitä negatiivisia tunteita ei tiedosteta ja työistetä, ovat ne kuitenkin olemassa ja vaikuttavat jatkuvasti työilmapiiriin. Onkin tärkeää kysyä, miten nämä tunteet pystyttäisiin näkemään mahdollisuutena. (Isokorpi 2004, 11.) Esimerkiksi opettaja tekee työtään koko persoonallaan. Tällöin työssä kohdattavat ongelmat saattavat myös uhata hänen elämäänsä ja minäkäsitystään. Näin myös uupuminen voi johtaa riittämättömyyden tunteeseen ja pettymykseen itseä kohtaan. Vaikka kriiseihin liittyikin vaikeita tunnekokemuksia, avaavat ne samalla väylän myös uuteen ja selkeämpään elämänvaiheeseen. (Heikkinen 1998, 95.) Myös Goleman (2006) esittää teoriassaan, että mitä paremmin olemme selvillä omista ikävistä tunteistamme, sitä nopeammin myös niistä selviydymme. Tarkka

käsitys omista tunteista auttaa ihmistä myös hallitsemaan tunteitaan. (Goleman 2006, 109.)

Opettajat, samoin kuin muutkin ihmiset kokevat, että haluavat luoda paljon positiivisia kokemuksia ja minimoida epäonnistumisen tilanteet, jotka esimerkiksi aiheuttavat häpeää. Kuitenkaan opettajakaan ei pysty olemaan toisille ihmisille läsnä, jos ei ole sinut omien heikkouksien kanssa. Itsearvostus onkin hyvin tärkeä asia opettajan ammatissa. Itseinho, tyytymättömyys itseän ja omiin suorituksiin tarkoittaa alhaista itsearvostusta, joka on myös merkittävästi yhteydessä persoonalliseen tyytyväisyyteen ja tehokkaaseen toimintaan. Opettajan identiteetti rakentuukin niistä käsityksistä, mitä oppilailta, oppilaiden vanhemmilla ja opettajankouluttajilla on. Esimerkiksi julkisesti opettajan ammattia käsitellään negatiivisin sanoin enemmän kuin positiivisesti. "Hyvässä" opettajuudessa kuitenkin kriteerit ladellaan ulkoapäin ja tällöin opettajan oman persoonan voimavarat korostuvat. (Laine 1998, 111-112.) Opettajat saattavatkin peittää oman epävarmuuden kielteisellä suhtautumisella muihin, esimerkiksi oppilaisiin ja toisiin opettajiin. Myös ajan ja resurssien puute saattaa lisätä turhautumisen tunnetta, joka taas osaltaan voi lisätä opettajan asenteellista kovuutta ja suvaitsemattomuutta. (Talib 2003, 56-57.)

Usein käsitetään, että tunneyö tai tunteiden hallinta on tunteiden peittämistä tai niiden teeskentelyä. Tunteiden peittäminen tai niiden teeskentely ei kuitenkaan ole helppoa. Tunnesuoritusten pakottaminen tai se, että työntekijä joutuu esittää vakuuttavasti "oikeita tunteita" voi olla ihmiselle hyvin kuluttavaa. Ihmissuhdetyöntekijänä oleellista on, että myös esimerkiksi opettajana ilmaistaan oikeita tunteita ja tunteiden laiminlyönti tai riittämättömyys johtaakin usein hankaluuksiin ihmissuhteissa. Kuitenkin se, mitä enemmän on tekemisissä omien tunteiden kanssa, helpottaa myös niiden kanssa työskentelyä. (Isokorpi 2004, 11-12.)

Golemanin (2006) mukaan ihmisen keho ei tunne eroa kodin ja työn välillä. Olipa stressin syy mikä tahansa, se kasaantuu. Ikävyydet saavat tunteet kuohumaan ja kun huolia ilmaantuu kerta toisensa jälkeen, niiden vaikutus tun-

tuu moninkertaistuvan. Jatkuva stressi voi täten johtaa todennäköisesti työuupumukseen tai sitäkin pahempiin oireisiin. (Goleman 2006, 91-92.)

Tunteiden säätely ei tarkoitakaan pelkkää stressin tyynnyttelyä tai mielihalujen vaimentamista. Se voi tarkoittaa myöskin tunteiden, niiden epämiellyttävienkin tahallista lietsontaa. Tunteiden hallinta ei myöskään tarkoita todellisten tunteiden kieltämistä tai niiden tukahduttamista, vaan myös huonotulisuudellakin on hyötynsä. Esimerkiksi viha, suru ja pelko saattavat olla luovuu-den, tarmon ja yhteishengen lähteitä. Myös kiukku voi olla hyvä motivaattori ja yhteinen suru voi lähentää ihmisiä. Työelämässä kiireen tuntu voi myös tehdä luovuudelle hyvää. (Goleman 2006, 102-103.)

2.6 Opettajankoulutuksen merkitys opettajan ammatissa

Opettajankoulutus käsittää opettajaopiskelijan persoonallisen, sosiaalisen ja ammatillisen kehityksen. Oleellista koulutuksessa on antaa opiskelijalle välineitä työelämään kehittämällä opiskelijan itseohjautuvaa oppimista sekä siirtämällä hänelle vastuuta myös oman kehityksen ohjaamisessa. Koulutuksen tuleekin mallintaa opetuksen ja oppimisen lähestymistapoja, joita tulevilta opettajilta työssään odotetaan. (Väisänen & Silkelä 2000, 18.) Useat nuoret opettajat, etenkin he, joille opettajan ammatinvalinta perustuu lapsuuden haaveisiin, törmäävät todellisuudessa uran alussa epämiellyttäviin totuuksiin ja todellisuuden raadollisuuteen. Huomattavaa on, että opetukseen liittyvä epätoivo linkittyy usein opetustilanteissa saatuihin pettymyksiin ja toteutumattomiin toiveisiin.

Opettajan työ on suurelta osin tunnetyötä ja opettajan käytöksellä on suora yhteys myös oppilaiden käytökseen. Opettajien negatiivisilla ja positiivisilla asenteilla on täten vaikutus myös omien oppilaiden koulumenestykseen. (Talib 2002, 56-57.) Oppilaat tuovatkin paljon erilaisia kodin ongelmia väistämättä myös kouluun, jossa tunteet näkyvät esimerkiksi rauhattomuutena ja puutteellisena keskittymiskykynä. Ongelmat lisäävät opettajan työn kuormittavuutta ja opettajat usein kokevatkin olevansa opettajan ammatin lisäksi sosiaali-

kasvattajia, psykologeja, perheterapeutteja, kuuntelijoita, lohduttajia ja erotuomareita. (Kohonen & Kaikkonen 1998, 130.) Kasvatustieteellä onkin tarkoitus opettaa opiskelijoita erilaisiin ihmissuhdeammatteihin. Olisikin hyvin tärkeää, että opettajat ymmärtäisivät työelämässä, miten ihmisen käyttäytymismallit muotoutuvat vuorovaikutussuhteissa ja miten opettaja voi vaikuttaa kaikkeen luokassa tapahtuvaan omalla käyttäytymisellään. (Ojanen 1996, 11.)

Tavoitteena opettajankoulutuksessa on, että opiskelijat oppisivat tuntemaan itseään paremmin ihmisenä, miten opiskelijasta tuli sellainen kun on. On myös tärkeää, että opiskelijat löytävät vastauksen kysymykseen, 'millainen haluan olla opettajana'. Tämä edellyttää koulutukselta eettisten kysymysten syvällistä käsittelyä. (Väisänen & Silkelä 2000, 27.) Talibin (2002) mukaan opettajan omien tunteiden tunnistaminen ja hallinta ovat tärkeitä edellytyksiä opettajan ammatillisuudelle. Opetustyössä tarvitaan erilaisten sosiaalisten viestien tulkitusta, niin omien kuin oppilaidenkin tunteiden tunnistamista, niiden ilmaisua ja etenkin niiden hallintaa. Opettajan ammatissa onkin oleellista tunnistaa tunteiden ja toiminnan erot. Opettajat joutuvat jatkuvasti kohtaamaan uusia ja yllättäviä tilanteita, joihin heillä ei välttämättä ole koulutuksen pohjalta oikeaa "käsi-kirjoitusta". Tällöin opettajat joutuvat tukeutumaan omaan intuitioonsa ja omiin toimintamalleihinsa. (Talib 2003, 56-57.)

Åhlbergin mukaan opettajien elämä on yhtä jatkuvaa erilaisten ongelmien kohtaamista. Oleellista tässä onkin, miten ongelmista selvitään, miten niitä ratkaistaan ja ennaltaehkäistään. Kasvatustieteissä täten hyvin tärkeää on laadullinen tutkimus, joka selvittää, millainen kasvatuksen maailma ylipäättään on, millaisia ajatuksia, tunteita, merkityksiä, tulkintoja ja toimintatapoja ihmisillä on ja miten ne voivat muuttua. (Åhlberg 2004, 22.)

Hyvä opettaja on herkkä oppijan tunteille, uskoo oppijan oppimiskykyyn, käsittää oman minäkuvansa positiivisena ja haluaa auttaa oppilaita tekemään parhaansa. Opettajalla tulee siis olla oppimisen ohjaukseen tarvittavat tiedot oppimisesta ja oppijasta. Opettajana tuleekin siis kyetä kertomaan oppilaille, että opettajallakin on omat virheensä, eikä opettaja ole "yli-ihminen". Sa-

malla opettajan tulee myös olla herkkä oppilaiden tarpeille. (Aho 1994, 84.) Tärkeimpiä piirteitä opettajalla ovat itsetuntemus, itseohjautuvuus ja innovatiivisuus. Opettajankoulutuksessa näitä ominaisuuksia pyritään kehittämään, jotta saataisiin myös työelämään itseään sekä työtään kehittäviä opettajia. (Kavaja 1994, 233.)

2.7 Opettajankoulutuslaitoksen haasteet tunneilmaisussa

Opettajankoulutuksen tehtävä on auttaa opettajaopiskelijoita valmistautumaan opetusammattiin ja vaihteleviin opetuksen käytänteisiin. Opettamaan opettaminen ei olekaan vain tietotaitojen kehittymistä vaan tärkeää on myös opettajaksi tuleminen. Tämä tarkoittaa siis koko ihmisen persoonallisuutta koskevia monimutkaisia ammatillisen kehittymisen prosessia, joka alkaa jo ennen kun opettajaksi opiskellaan. Opiskelijan mielikuvat opettajan ammatista pitäisikin edellistä paremmin kytkeä niihin tietoihin ja taitoihin, joita opettajankoulutus pyrkii edistämään. Tällöin tulevat opettajat voisivat rakentaa tulevassa työssään tarvittavaa tietoperustaa ja myös omaa ammatillista näkemystään. (Väisänen & Silkelä 2000, 11.)

Myös Haverisen ja Martikaisen (2002) mukaan opettajankoulutuksen tavoitteena onkin antaa opiskelijoille perustiedot ja -taidot, joiden pohjalta kasvu opettajuuteen voi tapahtua. Tärkeintä tässä kasvuprosessissa onkin opiskelijan persoonan ja persoonallisen kasvun tukeminen. (Haverinen & Martikainen 2002, 97.) Koulutuksen merkitys opiskelijoille rakentuu sen varaan, miten koulutus tukee opiskelijan omaa kasvua ja kehitystä opettajana. Opettajaopiskelijoiden onkin opittava tuntemaan itsensä, jotta he voisivat myös tukea kasvuprosessia myös työelämässä lapsille ja nuorille. (Heikkinen 1999, 183.) Opettajankoulutuksessa koetut käytännöt heijastuvat myös opiskelijan tulevaan opettajan työhön. Jos opiskelijoita kohdellaan kunnioittaen, on heidän myös helppoa kohdella omia oppilaitaan kunnioittaen. Jos opinnot ovat hyvin oppikirjapainotteisia, painottavat opettajat myös opettajana oppikirjatyöskentelyä. Opettajankoulutuksessa oleellista onkin, että opettajakunta sisäistää, että he ovat opiskelijoille

todellisen opettajan työn esimerkkejä. (Pihlajamäki 1994, 206.) Niemen (1996) mukaan, mitä syvemmälle opettajankoulutuksessa päästään oppimisessa, sitä tyytyväisempiä ovat myös opettajat kentällä, kun koulutus on ohi. (Niemi 1996, 42.)

Se, millainen painoarvo yliopistokoulutuksessa tulisi olla asiantuntijatiedolla ja alan ammattilaisten käytännöstä nousevilla tiedoilla on ongelma, jonka kanssa on painittu opettajankoulutuksessa niin kauan, kun opettajankoulutus on ollut yliopistoissa. (Enkenberg 2004, 7.) Opettajankoulutuslaitoksissa tulisikin ottaa huomioon opiskelijoiden valmistaminen kouluelämän konfliktitilanteisiin. Opettajaopiskelijoille voitaisiin esitellä erilaisia tutkimustuloksia opettajien ja oppilaiden kokemista konfliktitilanteista ja niiden selvittämisestä. Opiskelijat voisivat tällöin koulutuksen aikana keskustella ongelmista ja tällöin harjoitella eettisiä kannanottoja. Koulutuksessa tulisi korostaa opettajan ammatin eettistä luonnetta ja näin huolehtia siitä, että opiskelijoilla olisi tietoa omista kasvatustilanteistaan ja että he kykenisivät myös perustelemaan omat kasvatukselliset ratkaisunsa. (Tirri 1998, 90.) Lisäksi useat vaikeat asiat tulevat ihmisille arjessa opituiksi, ilman että niitä oikeastaan opetetaan. Yliopistoissa opetettavissa kursseissa tällainen näkökulma ei kuitenkaan tule otetuksi huomioon. Tulevaisuus haastaa ihmiset oppimaan yhä enemmän toisiltaan ja näin ratkomaan yhdessä ongelmia, joita aika eteemme tuo. (Enkenberg 2004, 20.)

Opettajankoulutuksessa ei ole edelleenkään tarpeeksi tietoa siitä, millaisia pedagogisia uskomuksia ja käsityksiä opettajaopiskelijoilla on. Näiden uskomuksien tunnistaminen on kuitenkin erittäin tärkeää, sillä opettajiksi opiskelevilla on hyvin erilaisia näkemyksiä siitä, mistä oikeanlainen ammatillisuus muodostuu. Uskomukset ja käsitykset ovat muodostuneet opiskelijoille vuosia kestävien koulukokemusten myötä. Nämä käsitykset saattavat törmätä yhteen opettajankoulutuksen tarjoaman tiedon kanssa. (Väisänen & Silkelä 2000, 12.) Myös Laineen (1998) mukaan opettajuuden esimerkit ja mallit tulevat opettajaopiskelijalle hänen omista kokemuksistaan erilaisista oppimistilanteista. (Laine 1998, 113.) Opiskelijoiden yksimielinen halu oppia tunne- ja vuorovaikutustaitoja

voisikin antaa mahdollisuuksia rakentaa omaa opettajuutta ja täten myös vapautua annetuista opettajamalleista (Klemola 2009, 60).

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksemme tarkoituksena on selvittää luokanopettajien kokemuksia negatiivisen tunneilmaisun suhteen luokanopettajan työssä. Tutkimme lisäksi, millaisena luokanopettajaopiskelijat kokevat negatiiviset tunteet luokanopettajan työssä ja millaisia valmiuksia luokanopettajakoulutus antaa negatiivisten tunteiden käsittelyn suhteen. Selvitämme, millaiset tunteet luokanopettajat ja luokanopettajaopiskelijat kokevat negatiivisiksi ja kuinka negatiivisia tunteita voidaan ilmaista rakentavasti luokkahuoneessa.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaiset tunteet luokanopettaja kokee työssään negatiivisiksi ja kuinka negatiiviset tunteet tulevat esille luokkahuoneessa?
2. Millä tavoilla luokanopettaja voi ilmaista negatiivisia tunteita luokkahuoneessa rakentavasti?
3. Millaisia ovat luokanopettajaopiskelijoiden kokemukset ja käsitykset negatiivisista tunteista tulevassa luokanopettajan työssä ja luokanopettajakoulutuksessa?

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen lähestymistapa

Tämä tutkimus on toteutettu kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, joka on tässä tutkimuksessa kokemuksia tutkivaa ja ymmärtävää (Tuomi & Sarajärvi 2009, 66). Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavien näkökulma ja heidän osallisuutensa on keskeistä. Lisäksi tutkijan asema on merkittävä. Tyypillisesti laadullisen tutkimuksen otanta on harkinnanvarainen ja aineistoa pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. Laadullisen tutkimuksen analyysi on usein aineistolähtöinen. (Eskola & Suoranta 16–20, 2008.)

Tutkimuksemme tutkimusmenetelmäksi olemme rajanneet fenomenologian ja fenomenografian, sillä osa tutkimuskysymyksistämme koskee luokanopettajien kokemuksia aiheesta, kun taas osa kysymyksistä suuntautuu luokanopettajaopiskelijoiden ajatuksiin ja käsityksiin. Fenomenologisessa tutkimuksessa kokemukset ja niiden merkitykset ovat keskeisiä. Fenomenologisessa tutkimusmenetelmässä ihminen on tutkimuksen kohteena: millaista tietoa ihmisestä saadaan ja millaista tieto on luonteeltaan. (Tuomi & Sarajärvi 34, 2009.) Fenomenologiassa keskitytään ilmiöihin ja niiden käsitteelliseen jäsentämiseen. Liikkeelle lähdetään eletystä todellisuudesta ja pyritään tekemään oikeutta ilmenevälle todellisuudelle sen kaikessa rikkaudessa. (Miettinen, Pulkkinen & Taipale 2010, 10.) Fenomenologia pyrkii saamaan syvempää ymmärrystä jokapäiväisistä kokemuksista. Tällainen tutkittava ilmiö voi esimerkiksi olla tunneperäinen. (Patton 2002, 104.)

Fenomenografinen tutkimus on myös kokemusperäinen tutkimussuuntaus. Vaikka fenomenografia keskittyy yksilön subjektiiviseen kokemukseen, se on kuvailevampaa kuin fenomenologia. (Patton 2002, 104.) Ihmiset rakentavat ihmissuhteiden, ympäristön ja kokemusten avulla erilaisia versioita todellisu-

desta, vaikka olisikin olemassa vain yksi ainoa oikea. Fenomenografisessa tutkimuksessa pääpaino on haastateltavien käsityksissä, moraalissa ja arvomaailmassa. (Siltaoja & Takala 36, 2003.) Tässä tutkimuksessa fenomenografinen lähestymistapa painottuu opiskelijoiden haastatteluissa.

4.2 Tutkimuksen osallistujat ja aineiston keruu

Tutkimuksemme on toteutettu Jyväskylän sekä Kajaanin kaupungeissa. Jyväskylässä ja Kajaanissa on haastateltu luokanopettajia ja Jyväskylässä on toteutettu lisäksi luokanopettajaopiskelijoiden ryhmähaastattelu. Olimme yhteydessä eri koulujen luokanopettajiin sähköpostilla ja puhelimitse. Näiden yhteydenottojen kautta saimme vapaaehtoisia osallistujia tutkimukseemme. Osallistujille ei kerrottu tarkoista kysymyksistä etukäteen, mutta tutkimusta käsittelevä aihe oli kaikilla tiedossa. Opiskelijahaastattelussa osa luokanopettajaopiskelijoista oli opiskelujen loppuvaiheessa ja osa alkuvaiheessa. Haastateltavat ryhmähaastatteluun saatiin kysymällä tutuilta ja tuttujen tutuilta halukkaita osallistujia.

Saimme haastateltua tutkimustamme varten neljä luokanopettajaa, kaksi naista ja kaksi miestä. Osallistuneilla luokanopettajilla oli hyvin vaihtelevasti työuraa takana. Luokanopettajien haastattelua varten olimme valmistaneet sitä ohjaavia kysymyksiä, joten haastattelu oli puolistrukturoitu teemahaastattelu. Kaikki haastattelut taltioitiin äänitteinä. Haastattelun lisäksi annoimme luokanopettajille täytettäväksi monisteen, jossa oli nimetty erilaisia tunteita. Luokanopettajien tuli merkitä kunkin tunteen kohdalle, onko se heidän mielestään positiivinen, negatiivinen vai molempia. Tunteita tuli miettiä luokanopettajan roolissa ja jokainen vastaus tuli perustella lyhyesti. Halusimme tällä kartoittaa erityisesti sitä, mitkä tunteet opettajat kokevat työssään negatiivisiksi.

Luokanopettajaopiskelijoiden haastattelu toteutettiin ryhmähaastatteluna. Yhteensä neljä luokanopettajaopiskelijaa osallistui haastatteluun. Taltioimme haastattelun videolle, jolloin oli mahdollista nähdä, kuka puhuu milloinkin. Haastattelun alussa kannustimme osallistujia keskustelunomaisuuteen,

mutta meillä oli kuitenkin käytössä haastattelurunko, mikä teki tästäkin haastattelusta puolistrukturoidun. Myös luokanopettajaopiskelijat saivat haastattelun jälkeen saman monisteen kuin luokanopettajatkin ja heidän tuli täyttää se samoilla perusteilla ja ajatellen itseään tulevina luokanopettajina.

4.3 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Haastattelemineen on vuorovaikutustilanne, joka on ennalta suunniteltu. Haastattelijan tavoitteena on saada luotettavaa informaatiota tutkimusongelman kannalta relevanteilta alueilta. (Hirsjärvi & Hurme 1991, 27.) Haastattelijä tutustuu siis ennen haastattelua aiheeseen teoriassa, jonka pohjalta on mahdollista suunnitella haastattelurunko, joka tukee mahdollisimman hyvin relevantin tiedon saamista. Haastattelijan on tärkeää tiedostaa oma roolinsa haastattelutilanteessa, mutta samalla hänen tulee osata motivoida haastateltavaa (Hirsjärvi & Hurme, 1991, 27).

Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimustehtävän mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Tällaisen haastattelun kautta pyritään keräämään sellainen aineisto, jonka pohjalta voidaan tehdä luotettavasti tutkittavaa ilmiötä koskevia päätelmiä. Esivalmisteluna suunnitellaan haastatteluteemat, jotka ohjaavat haastattelua. Haastattelurunko on niin sanottu teema-alueuuttelo, joka toimii haastattelutilanteessa haastattelijan muistilistana ja ohjaa keskustelua. Haastattelu aloitetaan yleisillä ja helppoilla kysymyksillä, joista edetään spesifisiin kysymyksiin. Näin haastateltavalle luodaan kokemus siitä, että hän osaa vastata kysymyksiin. (Hirsjärvi & Hurme 1991, 40-41.)

Haastattelun osallistujien tulisi olla motivoituneita ja aiheesta kiinnostuneita (Hirsjärvi & Hurme 1991, 46). Pyrimmekin haastattelupyynnöä esittäessä herättämään kiinnostusta tutkimustamme kohtaan kertomalla aiheesta ja sen tärkeydestä. Motivaatiota pyrittiin pitämään yllä myös haastattelua aloittaessa sekä koko haastattelun ajan osoittamalla esimerkiksi omaa kiinnostusta ja innostusta aihetta kohtaan.

4.4 Aineiston analyysi

Haastattelujen jälkeen jaoin haastattelujen taltioinnit ja kuuntelimme niin yksilöhaastattelujen kuin ryhmähaastattelunkin nauhat useampaan kertaan. Koska tallennettu laadullinen aineisto tulee usein tarkoituksenmukaisesti litteroida, eli kirjoittaa puhtaaksi, toteutimme litteroinnin muutamassa eri osassa. Litteroimme ensin luokanopettajien yksilöhaastattelut, jonka jälkeen käsittelimme ne yhdessä. Tämän jälkeen litteroimme yhdessä ryhmähaastattelun ja käsittelimme siitä nousevia teemoja. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 210.) Litteroitua aineistoa saimme yhteensä 42 sivua fontilla Arial, fonttikoolla 11 ja rivivälillä 1,5. Litteroinnin jälkeen pyrimme löytämään aineistosta yhdistäviä tekijöitä ja loimme aineistosta teemoja, joiden pohjalta etsimme haastatteluista tiettyjä yhtäläisyyksiä. Kaiken kaikkiaan aineiston pilkkominen ja ryhmittely aihepiirien mukaisesti auttoi lukemaan aineistoa ja valitsemaan sieltä tutkimuksen kannalta oleelliset asiat. Ryhmittelyssä etsimme aineistosta samaa tarkoittavia asioita, jotka pystyimme yhdistämään luokaksi. Luokittelun kautta aineisto tiivistyi ja saimme ilmauksista ja käsitteistä muodostettua ylempiä käsitteitä eli teemoja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93;110.)

Teemoiksi nostimme aineistostamme luokanopettajien haastatteluista vuorovaikutuksen, negatiiviset tunteet, positiiviset tunteet, tunteiden ilmaisun ja käsittelyn, yksityiselämän yhteyden töihin, sekä rakentavat tavat ilmaista tunteita. Luokanopettajaopiskelijoiden haastatteluista nostimme esiin niin ikään negatiiviset tunteet, tunteiden ilmaisun ja käsittelyn sekä lisäksi opettajankoulutuksen antamat valmiudet ja koulutuksen mahdollisuudet kehittyä tunneilmaisussa. Teemoittelun lopuksi teimme karsintaa ja jätimme tulososion analyysistä lopuksi pois aiheen (positiiviset tunteet) joka ei oleellisesti vastannut tutkimuksemme tavoitteisiin. Laadullisessa analyysissä käytimme täten analyysimuotona aineistolähtöistä analyysiä, jossa analyysiyksiköt valittiin aineistoista sen tarkoituksen ja tavoitteiden mukaisesti, eivätkä ne täten olleet ennalta sovitteja tai harkittuja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.) Tutkimustuloksissa avasimme haastattelujen tulokset näiden aineistosta nostettujen teemojen mukaisesti. Luokanopettajat on nimetty tuloksien sitaatteihin lyhentein Opettaja 1, Opettaja 2,

Opettaja 3 ja Opettaja 4 ja luokanopettajaopiskelijat lyhentein Opiskelija 1, Opiskelija 2, Opiskelija 3 ja Opiskelija 4.

5 LUOKANOPETTAJIEN KOKEMUKSET NEGA-TIIVISISTA TUNTEISTA

5.1 Vuorovaikutukseen liittyvät tekijät luokassa

Lähdimme liikkeelle vuorovaikutuksesta, sillä sen kautta ilmaistaan myös tunteita. Luokanopettajat kuvailivat hyvän vuorovaikutuksen pohjautuvan yhteiseen luottamukseen ja asioiden jakamiseen. Luottamusta pidettiin eräänä tärkeimmistä asioista hyvän vuorovaikutuksen luomisessa.

Opettaja 4: Tuntuu että oppilaat uskaltaa tulla minulle kertomaan asioita ja tavallaan pysyn heidän kanssa keskustelemaan sillä tasolla että ymmärrämme toisiamme.

Opettaja 1: Kun se luottamus syntyy niin se on niinku semmonen avainasia niin sitte se vuorovaikutus toimii.

Luokanopettajat kokivat, että aito kiinnostus ja välittäminen oppilaita kohtaan herättää luottamusta. Vuorovaikutukseen liittyy myös avoimuus ja luontevuus. Luokanopettaja voi itse vaikuttaa tällaisen ilmapiirin luomiseen. Myös oppilaiden aktiivisuus ja palautteenanto voi vaikuttaa vuorovaikutusilmapiiriin positiivisesti.

Opettaja 2: Pysin siihen että ois aikaa kuunnella ja toivon että oppilas pystys mulle ihan oikeesti kertomaan mitä ajattelee.

Opettaja 4: On aktiivinen luokka vuorovaikuttamaan, siis keskustelevat paljon ja tuota ovat paljon tekemisissä ja ovat aktiivisia.

Luokanopettajat kuvailivat pyrkivänsä siihen, että heillä olisi aikaa kuunnella ja olla läsnä. Joissakin tilanteissa vuorovaikutusta voi heikentää se, jos luokanopettaja ei ole ainut vaikuttava henkilö luokassa.

Opettaja 3: Nämä eivät ole "minun" lapsiani pelkästään vaan myös kaikkien muitten aikuisten jotka täällä on.

Eräs luokanopettajista koki, että muut toimijat, joita luokassa on, voivat aiheuttaa häiriötä vuorovaikutussuhteen luomisessa. Luokanopettajan ja oppilaiden välinen vuorovaikutussuhde ei ole yhtä tiivis, kun taas silloin, jos luokanopettaja toimii aina yksin oppilaiden kanssa.

5.2 Negatiiviset tunteet luokanopettajan työssä

Haastatteluissamme pyysimme luokanopettajia määrittelemään negatiivisia tunteita, joita he kokevat luokanopettajan ammatissa. Luokanopettajien näkemykset negatiivisista tunteista työssään liittyivät vahvasti turhautumisen, ärtymyksen, vihan ja surun tunteisiin. Turhautumisen ja ärtymyksen tunteet koettiin pieninä hetkinä, jotka vaihtelivat päivien mittaan suurestikin. Vihan tunne taas koettiin vähäisempänä mutta suurempana tunteenmyllerryksenä luokanopettajan ammatissa.

Opettaja 1: Todella turhauttavia tunteita tulee välillä ja sitte tulee jopa vihan tunteita välillä että nyt niinku oikeesti ihan meinaa niinku kiehahtaa.

Opettaja 3: Ärtymys on semmonen mikä, mitä tietenkä aina sillon tällön tapaa, tapaa itsesään ja se on semmonen negatiivinen tunne, ärtymys, voi muuttua semmoseksi vihastumiseksi, vihan tunteeksi.

Turhautuminen ja vihastuminen näkyivät vastauksissa omaan opettajuuteen kuin oppilaisiinkin kohdistuen, lisäksi myös pettymyksen tunteet tulivat luokanopettajilla esille niin omaan toimintaan liittyen kuin oppilaidenkin toimintaan liittyvästi.

Opettaja 4: Tietenkin semmosta riittämättömyyden tunnetta että ei ehdi tai muista hoitaa kaikkia asioita mitä toivoisi, sitten tietenkä pettymystä niin omiin suorituksiin kuin sitten oppilaidenkin suorituksiin.

Pettymyksen tunne koettiin ikäväksi, negatiiviseksi ja jopa masentavaksi, etenkin jos se oli toistuvaa. Surun tunteet taas nousivat esiin niin negatiivisessa kuin positiivisessakin mielessä. Luokanopettajien näkemyksien mukaisesti surun tunnetta oli vaikea määritellä.

Opettaja 3: No negatiivinen tunne joku... no niin, onko suru negatiivinen... Se ei oo kiva, mut suru on aika kaunista yleensä, et suree jotain mitä on menettäny tai jotain mitä on jääny pois, mutta se on ollu hyvää niin tottakai siitä sitten tulee suru, pettymys niin hmm... suru on oikeestaan positiivista loppuviimeks

Opettaja 4: Kyllä mä niinku siis nään että se on sillälaila negatiivinen...tunne sillä hetkellä mutta tavallaan että sillä tunteella on paikka, tavallaan tämmösessä mielenterveydellisessä ja ihmiselossa että tavallaan surulta ei voi välttyä ja ja surua pitää myös tuntea ja se niinku tulee semmosen luopumisen kautta... Että kokemuksena se on negatiivinen mutta tavallaan mikä sen surun paikka on ja miten se niinku, mitä siitä sitten seuraa niin tavallaan se on sitten kuitenkin positiivinen kun se oikein käsitellään.

Surun tunteet näkyivät etenkin mielenterveyden kannalta oleellisessa osassa ihmisen elämää. Surun tunne nähtiin kokemuksen kannalta negatiivisena, mutta kuitenkin positiivisena tunteen kokemisen jälkeen ja sen käsittelyn ansiosta. Suru koettiin klassisena ja suurena tunteena, kuitenkin surun koettiin näkyvän päivittäisessä opettajan ammatissa vähemmän kuin esimerkiksi turhautumisen, ärtymyksen ja pettymyksen tunteet. Osa luokanopettajista käsittikin surun positiivisena tunteena negatiivisen sijasta.

Negatiiviset tunteet, etenkin turhautumisen ja ärtymyksen tunteet tulivat esille opetustilanteissa ja vuorovaikutustilanteissa oppilaiden kanssa. Tunteet saattoivat kohdistua opetustilanteeseen, omaan opettajuuteen tai oppilaan toimintaan. Kun opetustilanteen koettiin olevan vaikeaa, luokanopettajien negatiiviset tunteet nousivat pintaan. Turhautumisen kokemukset liittyivät myös vahvasti oman riittämättömyyden ja voimattomuuden tunteisiin.

Opettaja 2: Monesti semmonen oma voimattomuus, kun huomaa että ei niinku jossakin asiassa niinkun, ei joillekin asioille voi mitään. Että jos lapsella on kotiasiat pielessä ja sillä menee koulupäivä ihan pieleen ja se möykäröi ja tietää mistä se johtuu ja saa sitten muut ymmärtämään sen asian ja ettei ite lähe sitten siihen lapsen pahaan oloon mukaan ärtymällä siitä. Niin ne on semmosia haastavia nykysin.

Opettaja 4: No tietenkin sitten aina välillä tulee negatiivistakin palautetta jaja... ja semmosta kyseenalaistamista niin niin onhan neki tavallaan niinku negatiivisia tuntemuksia mitä siinä aina pöllähtelee sitten myös.

Osa luokanopettajista koki myös oppilaiden kotiasioden vaikuttavan oppilaan toimintaa koulussa ja täten myös opetustilanteisiin koulussa. Luokanopettajien voimattomuuden ja turhautumisen tunteet liittyivät myös negatiivisiin kommentteihin ja palautteeseen sekä opetuksen kyseenalaistamiseen. Niin oppilaiden kuin opettajienkin henkilökohtaisten asioiden koettiin liittyvän jonkin verran negatiivisiin tunteisiin myös kouluympäristössä. Näin myös surun tunteen kokemiseen liittyen.

Opiskelija 3: Tai sitten suru esimerkiksi niinku... muistan esimerkiksi, että vaikka kun oma isäni kuoli kun olin tuolla maalla silloin opettajana. Mulla oli silloin eka luokka sitten ja tuota menin sitten kouluun seuraavana aamuna, kun isä... edellisaamuna oli yllättäen kuollu niin menin sitten ja sanoin että että nyt mää oon surullinen ja että mua voi itkettää ja kerroin mikä oli se tilanne ja niinku ajattelin että samalla opetan heille miten surua käsitellään ja sanoin että miltä se tuntuu.

Surun tunteet näkyivät koulutilanteissa etenkin suurten tunnemyrskyisten yksityiselämän kokemusten jälkeen. Luokanopettajat kokivat, että etenkin surun tunteet paistoivat läpi opetuksessa ja tällöin tunne kannatti ilmaista myös oppilaille selkeästi. Surun tunteet eivät useimmiten liittyneet koulun luokkatilanteisiin tai oppilaiden kanssa vuorovaikutukseen vaan omien kokemusten käsittelyyn.

5.3 Tunteiden ilmaisu luokassa

Haastatteluissa kerrottiin paljon negatiivisten tunteiden ilmaisuun liittyvistä asioista. Lähes kaikki luokanopettajat kuvailivat joitakin tilanteita, joissa tunne on saanut joskus vallan järjenkäytön sijaan. Luokanopettajat kokivat kuitenkin, että jokainen tilanne on erilainen, joten tilanteen merkitys tunteiden ilmaisussa on huomattavaa.

Opettaja 4: Joskus niinkun ihan tietoisesti kuohahtaa, että nyt taitaa olla semmonen paikka että, nyt pitää sitten näyttää tämä negatiivinen tunne tässä.

Vaikka luokanopettajat kuvailivat tunteiden kuohumista, olivat he sitä mieltä, että tunteille ei saisi kuitenkaan antaa ylivaltaa. Tunteet tulee hyväksyä ja antaa itsellensä lupa tuntea kaikkia tunteita. Jokainen tilanne tulee selvittää omanaan. Tunnekuohuista voi joissakin tapauksissa tulla seuraamuksia, joko opettajalle itselleen tai oppilaille.

Opettaja 4: Kyllä määhän nyt sitten täällä niinkun korotan ääntä ja niinku näytän sen että nyt tää homma ei toimi.

Opettaja 2: Tokihan se itseensä sitten harmittaa jälkeen -- kyllä sitä selittelee sitten varmaan aika paljon. Että ei se siihen varmaan jää, että sitä sitte perustelee kuitenkin itellensä siinä.

Luokanopettajat kuvailivat, että joissain tapauksissa negatiivinen tunne voi aiheuttaa sen, että opettajan ääni voi esimerkiksi nousta tai kuri voi koventua luokassa. Negatiivisten tunteiden jälkeen opettajaa voi itseään harmittaa kyseinen tilanne ja toiminta sen aikana. Jotkut luokanopettajista kokivat, että on ollut myös tilanteita, joissa heidän negatiivisen tunteen ilmaisu ei ole ollut onnistunutta.

Opettaja 2: No joku karjuminen joskus on varmaan ollu ylilyöntiki, että vähän turhan ärhäkästi karjassu jostaki asiasta, että kyllähän se itteensä tietysti sitten harmittaa.

Opettaja 1: Joskus saattaa tulla että olinkohan nyt vähän liian semmonen niinku -- Tai että kohtelinko jotaki nyt vähän väärin tilanteessa.

Epäonnistuneen negatiivisen tunteen ilmaisun seurauksena luokanopettajat ovat pohtineet omaa toimintaansa ja olleet pettyneitä itseensä. Yksi luokanopettajista kuvailee, että on mahdollista, että työssä tulee sellaisia tilanteita, joissa ei toimi niin fiksusti kuin pitäisi. Lähes kaikki luokanopettajat kuvailivat, että he pyrkivät kuitenkin usein kertomaan oppilaille tunteestaan ja sanoittamaan sen.

Opettaja 3: Yritän sen negatiivisen tunteen, sen tavallaan sen koko ketjun niinku oppilaille purkaa just taas sen takia että se on taas sitä tunnekasvatusta.

Luokanopettajat kokivat, että oppilaille on hyvä kertoa, miltä opettajasta on tuntunut ja miksi. Silloin oppilaat voivat ymmärtää tilanteen paremmin. Luokanopettajat kokivat, että oppilaat kyllä ymmärtävät kun heille vain selittää asian.

Vaikka luokanopettajat kuvailevat tunteen sanoittamista ja tunteiden kuohtaamista, kaikissa tilanteissa ei tunteita kuitenkaan näytetä. Jokainen opettaja kuvaili pidättävänsä negatiivisia tunteita joissain tilanteissa.

Opettaja 4: Kyllä mää aika paljon niinkun pidän sisälläni ja sitten myös niinku kun pyrin aika paljon sitten just analysoimaan että mistäs tää nyt johtui.

Joissakin tapauksissa toivottiin, että negatiivinen tunne ei näy ulospäin. Jotkut luokanopettajat kokivat, että tunteen pidättäminen ei ole aina niin vaikeaa ja että se ei välttämättä näy ulospäin, mutta joidenkin mielestä se vaatii tarkkuutta, että tunteen pystyy pitämään piilossa. Luokanopettajat kokivat, että tunteiden hallintaan pystyy vaikuttamaan oman ammatillisuutensa sekä kärsivällisyytensä kautta.

Opettaja 2: Että tokihan siinä täytyy se ammatillisuus säilyä siinä tunteiden ilmaisussa.

Luokanopettajat kuvailivat pystyvänsä toimimaan työssään kontrolloidusti ja, että tunteiden ilmaisussa he pystyvät olemaan kärsivällisiä. Tunteiden ei usein anneta tupsahdella ilmoille, vaan pystytään toimimaan kontrolloidusti. Osa opettajista koki hyvin tärkeänä, että tunteet ilmaistaan jollakin tavalla oppilaille.

Eräs luokanopettajista oli kuitenkin sitä mieltä, että negatiivisia tunteita ei olisi tarpeen tuoda esiin oppilaille.

Opettaja 1: varmaan saa niinku tuua esiin mutta se tapa millä näyttää nii siinä pitää olla tarkka aina tietyissä tilanteissa, että miten se sopii. Et kyllä ne jollaki tavalla on kuitenkin hyvä ilmasta.

Opettaja 2: No en mä halua että ne näkyy, että kyllä mä ne koetan niinku, jotenki päästä niistä yli niistä negatiivisista tunteista.

Pääosin luokanopettajat olivat sitä mieltä, että tunteita on hyvä ilmaista ja niistä tulee kertoa oppilaille. Opettajan tulee kuitenkin aina itse pohtia sitä, millä tavoin negatiivisia tunteita voi ja on hyvä tuoda esiin.

5.4 Työn ja kodin yhteys tunne-elämässä

Pyysimme luokanopettajia kuvaamaan negatiivisia tunteita, joita heidän henkilökohtainen elämänsä aiheuttaa. Haastattelimme luokanopettajia myös näiden negatiivisten tunteiden yhteydestä työelämään. Opettajat kuvasivat negatiiviksi tunteiksi mm. pettymyksen, ärtymyksen, stressin ja vihastumisen tunteet omassa elämässään. Osa luokanopettajista kuitenkin koki, että negatiiviset tunteet pystyi unohtamaan työpäivän ajaksi, eikä niitä ajatellut luokkahuonetyöskentelyssä juurikaan. Työn ”imu” koettiin niin suureksi, ettei negatiivisia ajatuksia ehtinyt juurikaan käsitellä työpäivän aikana.

Opettaja 1: Mä pystyn, mun mielestä aika silleen hyvin pystyn tavallaan jos on jotaki niin mä aika hyvin pystyn unohtamaan ne työpäivän ajaksi sitten. -- en mä koe että ne on sillä lailla vaikuttanu työn tekoon.

Luokanopettajat kuvasivat etenkin pienempien murheiden; pettymyksen, ärtymyksen ja stressin tunteiden olevan sellaisia tunteita, jotka eivät suurelta osin vaikuttaneet omaan opettajan työhön. Kuitenkin traagisten ja suurten tunne- myrsky -kokemusten koettiin vaikuttavan myös luokkahuonetyöskentelyyn.

Opettaja 2: Jos jotaki oikein traagista tapahtuu niin sit se kyllä vaikuttaa, mutta tuota ei semmoset tavallisen elämän pikku murheet niin ei ne siellä sillä lailla sitten kyllä varmaan näy. Mutta voin niinku kuvitella omalta osaltani että jos jotaki oikein traagisempaa tapahtus niin varmasti minun kohalla näkys.

Suurempien murheiden ja kriisien vaikutus koettiin luokanopettajien haastatte- luissa vaikuttavan enemmän myös käytännön arkeen opettajan työssä. Luokan- opettajat kokivat, että tietyt kriisit voisivat tuoda mukanaan esimerkiksi unetto- muutta, stressiä ja hajamielisyyttä työhön. Tällöin negatiivisten tunteiden vaiku- tus yksityiselämästä työelämään oli haastattelujen mukaan merkittävämpi.

5.5 Luokanopettajien ajatuksia negatiivisten tunteiden raken- tavasta käsittelystä

Jokaisella luokanopettajalla oli ajatuksia siitä, millaista hyvä negatiivisten tuntei- den ilmaisu voisi olla. Lähes kaikki olivat sitä mieltä, että tunteiden sanoittami- nen ja asioista keskustelu yhdessä oppilaiden kanssa on hyvä tapa lähteä käsitte- lemään negatiivisia tunteita. Tunteet tuodaan siis oppilaille esille.

Opettaja 1: Ja sitte minusta semmonen on tietenki hyvä, että nyt ruvetaan sitte koko luo- kan voimin keskustelemaan siitä asiasta. Otetaan niinku lapset siihen mukaan niin ehkä ne sitten ymmärtää sen.

Opettaja 3: Et, että kertoo sen tunteen, niin että joo, näätte että nyt mua harmittaa, nyt mä oon pettyny.

Koettiin, että asioista voidaan keskustella ja käsitellä tunteita yhdessä. Näin op- pilaat voivat ymmärtää paremmin opettajan reaktioita. Luokanopettajat kuvaili- vat kuitenkin sitä, että yleensä tunteita pyritään hallitsemaan ja esittämään ne hillitymmin, kuin ehkä miltä sisällä tuntuisi.

Opettaja 2: Sitä mielen malttia siinä niin hirveesti vaan tarvitaan ja sitä että kerkeis aja- tella sen asian monelta kantilta ja sitten lähtis niinku ihan normaalilla äänellä sitä purka- maan ja ihan tavallisella puheella.

Opettaja 4: Täällä on opettaja ja virkamies ja aikuinen nii niin että vaikka tavallaan sen tunteen näyttää, niin miten sen näyttää niin sitä pitää pystyä jotenkin hallitsemaan.

Vaikka negatiivisia tunteita näytettäisiinkin, niistä pyritään kuluttamaan pahim- mat särvät pois. Tärkeää on kertoa fiksusti, miten asiat ovat, lasten kielellä. Luo- kanopettajat kertoivat, että tunteet kuuluvat heidän työhönsä ja että tunteita saa näyttää.

Opettaja 4: Kyllä mun mielestä saa näyttää ja pitääkin näyttää ja opettaa niinku oppilaita- kin tavallaan näyttämään ne tunteet ja tunnistamaan tunteita, et tavallaan ihmisiähän me- kin olemme täällä toistemme kanssa.

Luokanopettajat siis tunnistavat ja tiedostavat tunteitaan. Eräs opettajista kertoi tämän olevan sekä hyvin tärkeää, mutta samalla haastavaa. Osa luokanopettajista toi esiin, että itseään on kuitenkin mahdollista kehittää tunteiden ilmaisemisen osalla.

Opettaja 1: Ja kyllähän siihen harjaantuu varmaan silleen että ei ihan pienistä. Ja miten niitä asioita ottaa sitten esille ja varmaan siihen ite oppii silleen suhtautumaan koko ajan paremmin. Pystyy kehittämään itseensä kun niitä kuitenkin sattuu niin usein että niitä tulee. Että siinä varmaan pystyy kehittymään, siinä selvittelyssä ja että miten ne ottaa vastaan.

Negatiivisten tunteiden ilmaisua on mahdollista harjoitella ja siihen voi harjaantua. Koettiin, että itseään voi kehittää itsensä ilmaisemisessa ja tunnekasvatuksessa. Tunteita voi oppia hallitsemaan niin, että ne osaa tuoda esiin sopivalla tavalla.

6 LUOKANOPETTAJAOPISKELIJOIDEN NÄKEYMYKSET NEGATIIVISISTA TUNTEISTA

6.1 Luokanopettajaopiskelijoiden kokemat negatiiviset tunteet

Haastatteluissamme pyysimme luokanopettajaopiskelijoita nimeämään tunteita, joita he kokivat negatiivisiksi yleisesti ja etenkin työelämässä. Luokanopettajaopiskelijat nostivat esille luokanopettajien lailla turhautumisen, ärtymyksen ja suuttumuksen tunteet. Turhautumisen tunteet liittyivät niin ikää omaan toimintaan opettajana, kuin oppilaidenkin toimintaan kohdistuen.

Opiskelija 2: Joo, mulla ensimmäisenä tulee mieleen semmoset turhautumisen tunteet että, siis tommosissa tilanteissa esimerkiksi että ei saa vietyä jotain asiaa eteenpäin tai ei saa ratkaisua johonkin asiaan ja kun voi olla semmonen että ei oo kiinni siitä omasta työpanoksesta, vaikka tekee parhaansa niin ei niinku onnistu tai mee parhaan mukaan, että just semmoset nää turhautumiset (mitä saa kuvailit) ne on varmaan semmosia yleisimpiä

Opiskelija 4: Joo, turhautuminen ja ärsytys ja joku tietty oppilas vaikka just saattaa olla että... tunnistaa itse just sen tunteen että tää oppilas ärsyttää mua ja sitten sitä miettii että miten näyttää sen tunteen tai toimia sen tunteen kanssa, tai varsinkin jos useampi oppilas ärsyttää... ja tietysti suuttumuskin.

Turhautumisen, ärtymyksen ja suuttumuksen lisäksi luokanopettajaopiskelijat mainitsivat myös surun tunteen. Surun tunne kuitenkin yhdistyi luokanopettajaopiskelijoiden keskusteluissa etenkin oppilaiden huonoihin kotioloihin tai koulukiusaamiseen, sen sijaan että ne olisivat liittyneet opettajan omaan yksityiselämään ja työhön. Luokanopettajaopiskelijoiden mukaan alakuloisuus sekä surullisuus tulivat esille omassa työssä etenkin silloin kuin oppilaan luokkavuorovaihtuksessa näkyi kotiolojen vaikutus negatiivisesti tai koulusyrjiminen/kiusaminen luokassa. Uutena tunteena haastatteluissa nousi esiin myös epävarmuuden tunne omassa työssä.

Opiskelija 2: No ehkä sitten vähän lievempinä niinku tulee itellä vaan mieleen että esimerkiksi joku työtapa mitä on ajateltu että se ei niinku toimikkaan, että niinku semmonen epävarmuuden tunne ja semmonen että ei oo niinku valmistautunu ja varautunu ja ei oo itellä ehkä semmosia keinoja että miten viedä eteenpäin ku ei ehkä etenekkään silleen ku ois itse ehkä ajateltu.

Epävarmuus tuli esiin luokanopettajaopiskelijoiden vastauksissa useimmiten omaan valmistautumiseen ja omien taitojen epäilyyn liittyen. Epävarmuus nousi esiin myös vastauksissa etenkin luokkatilanteissa, jotka eivät edenneet opettajan suunnitteleamalla tavalla.

Negatiiviset tunteet ilmenivät moninaisina etenkin luokkatilanteissa, joissa oppilaat eivät käyttäytyneet toivotulla tavalla. Luokanopettajaopiskelijoiden vastaukset koskivat erityisesti luokkatilanteissa turhautumisen tunteita oppilaisiin kuin myös itseän opettajana.

Opiskelija 1: Mulla just tulee mieleen semmonen mikä itelle jotenki jäi jollain tavalla harmittamaan että joku päivä oli ihan semmonen kauhee, että kerta kaikkiaan kaikki oli jotenki välinpitämättömiä ja ei tee yhtään mitään mitä sanotaan ja mulla palo aivan liikaa siinä päivänä pinna, jotenki silleen että mä näytin sen niille oppilaille että mä turhauduin siihen ja siis saa näyttää mun mielestä mut mä näytin sen jotenki, mä päästin sen silleen just että olin vähän tavallaan pettynyt itteeni siinä et miten mä jotenki näytin sen niille että mua ärsytti tosi paljon koska sit toisaalta siinä oli taas lapsia jotka tahallaan tekee sitä niin ne saa sit siitä myös sen palkinnon jos ne näkee että nyt meni tolla meni iha niinku järki.

Luokkatilanteiden turhautumisen tunteet liittyivät myös oleellisesti vastauksissa luokanopettajaopiskelijan omiin epävarmuuden tunteisiin. Kun luokkatilanteet eivät edenneet halutulla tavalla, alkoivat luokanopettajaopiskelijat kyseenalaistaa omia toimintatapojaan, joka täten johti epävarmuuden tunteisiin luokanopettajan ammatissa.

6.2 Luokanopettajaopiskelijoiden ajatuksia negatiivisten tunteiden ilmaisusta luokanopettajan roolissa

Luokanopettajaopiskelijat olivat pääasiassa samaa mieltä tunteiden ilmaisusta koulussa. Luokanopettajaopiskelijat olivat sitä mieltä, että tunteen sanoittaminen ja selittäminen oppilaille on tärkeää, jotta se ei jää mietityttämään oppilaita.

Opiskelija 1: Yrittää näyttää sitä myös mahdollisimman fiksusti, että ei just ala vaikka huutamaan tai jotain vaan että sanoo silleen että ”nyt minusta tuntuu tälle koska”.

Opiskelija 4: Se on kyllä tärkeää sanottaa niitä omia tuntemuksia ja sitten mä aattelen että siinä pitää just tasapainotella millä tavalla näyttää ja kuinka vahvasti näyttää. Just aina sanottaa se tunne ja miksi tuntuu tältä.

Tärkeänä tunteen sanoittamisessa koettiin, että silloin tunteen voi ilmaista rakentavasti tilanteesta huolimatta. Etenkin negatiivisten tunteiden kohdalla tunteen

sanoittaminen korostui. Negatiivista tunnetta kokiessa luokanopettajaopiskelijoiden ajatukset suuntautuivat myös tunteen hillitsemiseen.

Opiskelija 1: Sitten jotenkin että vaikka oliski se hirvee tunne päällä siellä luokassa niin pystyy kuitenkin ajattelemaan sillä lailla järkevästi että minkä ikäisiä nää lapset nyt on että mitä mä voin niille sanoa että silleen aina jotenkin järkevästi ja pedagogisesti mietti sen että miten tuon tuon tunteet esille ja miten niitä käsitellään ja onko se yhtään järkevää siinä tilanteessa.

Opiskelija 3: Ja sitten tietenkin se että jos on erimielisyyksiä niin pitäis olla mahdollisimman objektiivinen siinäkin suhteessa ettei asetu kenenkään puolelle siellä luokassa vaan nimenomaa kuulee niinkun jokaisen mielipiteen siihen asiaan ja sitten vasta ratkaisee sen homman siellä luokassa.

Luokanopettajaopiskelijat olivat sitä mieltä, että he pyrkivät erilaisissa tilanteissa rauhallisuuteen, vaikka he kokisivatkin jotain negatiivista tunnetta. He myös ilmaisivat yrittävänsä päästä rauhoittumisensa myötä johonkin tilannetta eteenpäin vievään ratkaisuun. Luokanopettajaopiskelijat tiedostivat hyvin tunteiden kuuluvan opettajan työhön ja puhuivat siitä avoimesti.

Opiskelija 2: Kyllä musta ne tunteet kuuluu samalla lailla sinne koulumaailmaankin ja nimenomaan että pitää näyttää myös opettajan se malli.

Opiskelija 4: Mää yritän tiedostaa sen, tai tiedostankin sen tunteen mikä siinä syntyy.

Eräs luokanopettajaopiskelija kuvaili itseään vähän tunteita ilmaisevaksi. Tätä hän koki olevansa sekä arkielämässä että luokanopettajan roolissa. Hänen mielestään oppilaille ei ole tarvetta käsitellä opettajan tunteita.

Opiskelija 3: Mä oon tottunu siihen että mä en tuo ihan hirveesti niitä tunteita, eikä mulla oo tarve niistä puhua, niin en mä usko että mulla on niistä sitte oppilaillekaan tarve puhua.

Yleisesti luokanopettajaopiskelijat olivat kuitenkin sitä mieltä, että tunteita kuuluu ja pitää näyttää koulussa oppilaille. Luokanopettajan on sallittua tuntea erilaisia tunteita ja ilmaista niitä.

Opiskelija 2: Mun mielestä se on, ei se voi mennä niin että kuvitellaan että oppilaat sitten ilmaisis tunteita ja painostetaan siihen ja kannustetaan, mutta sitte että opettaja on aina ilonen, reipas ja rohkaseva.

Luokanopettajan ilmaisemien tunteiden kautta koettiin voivan tukea tunnekasvatusta koulussa. Luokanopettaja on se henkilö, joka näyttää oppilaille mallia siitä, kuinka tunteita ilmaistaan.

6.3 Opettajankoulutuksen antamat valmiudet

Opettajankoulutuksessa tunteiden käsittelyä ja tunteista puhumista tuli esille kahdella eri tavalla. Puolet haastateltavista olivat sitä mieltä, että tunteita käsiteltiin monipuolisesti, toiset luokanopettajaopiskelijoista taas kertoivat tunteista puhumisen olevan vähäistä koulutuksessa.

Opiskelija 2: Me ite tuotetaan aika paljon niinku sitä ”opetussuunnitelmaa” tavallaan et mitä asioita käsitellään. Et luulen et se on vaikuttanu aika paljo siihen et meillä on tosi hyvin käsitelty noita tunneasioita ja nimenomaan niinku opettajan työssä. Ja sitte ehkä on jotenki huomannu sen että on käsitelty tosi paljon että siitä on sitte ollu niinku tarpeen ihmisillä puhua ja niinku oppia. Että se on kyllä tullu esille aika selkeesti.

Opiskelija 1: Mulle tulee mieleen vaan yks tämmönen vuorovaikutuskurssi missä oli tää intensiiviviikko, mikä ilmeisesti kyllä on vieläki jonkunlaisena. Et siellä puhuttiin vähän siitä, sivuttiin sitä että saako opettaja näyttää tunteita millä tavalla työssä, mutta muuten kyllä mun opinnoissa tosi vähän, että on ihana kuulla että nykyään sitten se teema on esillä ainakin integraatioryhmässä, koska se on tosi tärkeä huomioida.

Osa haastateltavista opiskeli integraatioryhmässä, jossa tunteiden käsittely oli selkeästi toistuvampaa, kuin muissa ryhmissä opiskelevilla. Tunnetaitoja käsiteltiin koulutuksessa tällöin paljon, kun taas muissa ryhmissä tunteita käsiteltiin opinnoissa intensiiviviikon muodossa ja tiettyjen kurssien puitteissa haastateltavien mukaan vähemmän. Yhdeksi mahdollisuudeksi haastateltavat mainitsivat opetusharjoittelun. Luokanopettajaopiskelijat kokivat, että opinnot eivät antaneet juurikaan valmiuksia tunteiden käsittelyyn muiden kuin harjoittelun ja muutamien vuorovaikutuskurssien myötä. Teema kuitenkin koettiin tärkeäksi ja opettajien valmiuksiin suuresti vaikuttavaksi asiaksi.

Haastateltavat kokivat, että koulutuksessa ei puhuta tunteista ja niiden käsittelystä tarpeeksi. Tunteiden käsittelyä sisältyi vuorovaikutuskursseihin sekä harjoitteluun ja niitä käsiteltiin enemmän tai vähemmän kotiryhmästä riippuen. Kysyimme luokanopettajaopiskelijoilta, millä tavoin tunteiden käsittelyä voisi kehittää koulutuksessa. Keskustelusta nousi esiin, että opetus voisi olla kotiryhmistä riippumatonta.

Opiskelija 2: ainakin meille integraatioryhmäläisille tuntuu aika hauskalta että me käsitellään kaks vuotta näitä asioita ja mietitään ja sitten muilla kotiryhmillä on viikon intensiivijakso -- siinä on vähän jotenkin semmonen jännä ehkä, että uskon että meistä aika moni nimenomaa kokee ne tosi tärkeänä ja niitä saa tosta meidän koulutuksesta, meidän kotiryhmästä niin sitten jotenkin ehkä sitä vois painottaa niinku jotenkin kaikille ettei se ois mikään semmonen kotiryhmästä riippuvainen.

Vastauksista kävi ilmi myös, että luokanopettajaopiskelijat toivoivat tunneilmaisun opetusta jokaiselle kurssille kuuluvaksi osa-alueeksi. Myös keskustelua luokanopettajien tunteiden näyttämisestä toivottiin lisää. Luokanopettajaopiskelijat uskoivat, että erilainen lähestymistapa tunneilmaisuuun kursseilla voisi toimia paremmin kuin nykyiset toimintatavat, missä keskustelua heräteltiin vain ryhmäkeskusteluissa. Tunteiden käsittelyn kehittämiseen liittyen haastateltavat toivat esille, että koulutuksessa syntyviä opetustilanteita voitaisiin hyödyntää myös tunneilmaisun opetuksessa.

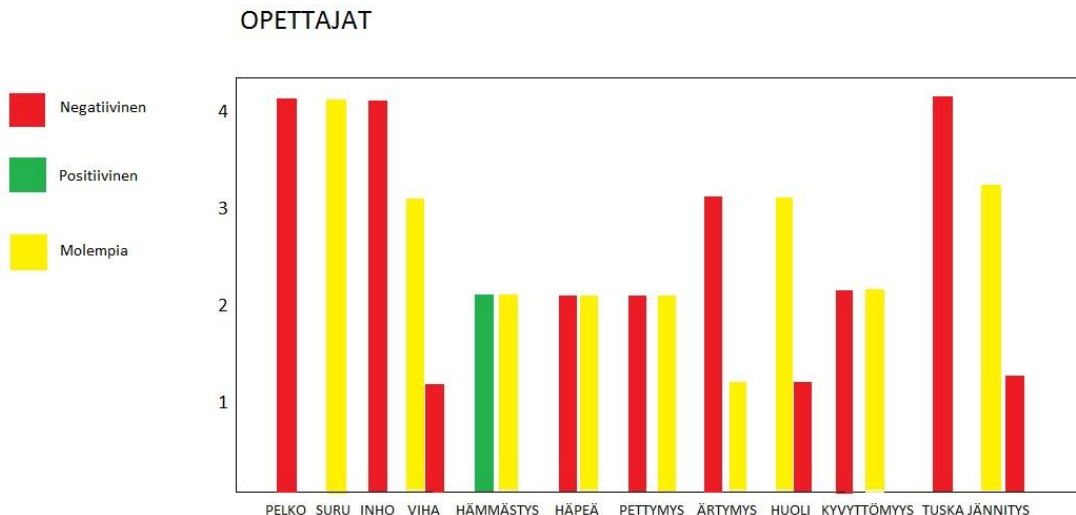
6.4 Tunnelomakkeista saadut tulokset

Toteutimme tunnelomakkeiden (ks. liite 3) tuloksista diagrammit, joista voi tarkastella vastanneiden määrää kunkin vaihtoehdon kohdalla. Luokanopettajien ja luokanopettajaopiskelijoiden diagrammit on tehty erikseen. Taulukkoon on merkitty jokainen tunne ja kuinka moni vastanneista (1-4) on vastannut joko negatiivinen, positiivinen tai molempia vaihtoehdon. Negatiivisia vastauksia kuvaavat punaiset pylväät, positiivisia vihreät pylväät ja molempia vaihtoehtoa keltaiset pylväät.

6.4.1 Luokanopettajien tulokset

Luokanopettajat kokivat tunnelomakkeessa kolme tunnetta täysin negatiivisina, näitä tunteita olivat pelko, inho ja tuska. Pelko koettiin lamaannuttavaksi tunteeksi, joka vääristää havaintoja ympäröivästä maailmasta ja aiheuttaa ylimääräisiä paineita esimerkiksi työtehtävissä. Inho koettiin myös negatiiviseksi tun-

teeksi, joka tuntuu epämiellyttävälle ja vaikuttaa myös työasenteeseen negatiivisesti. Tuskan tunne taas koettiin uuvuttavaksi ja työkyvyttömyyttä aiheuttavaksi tunteeksi.

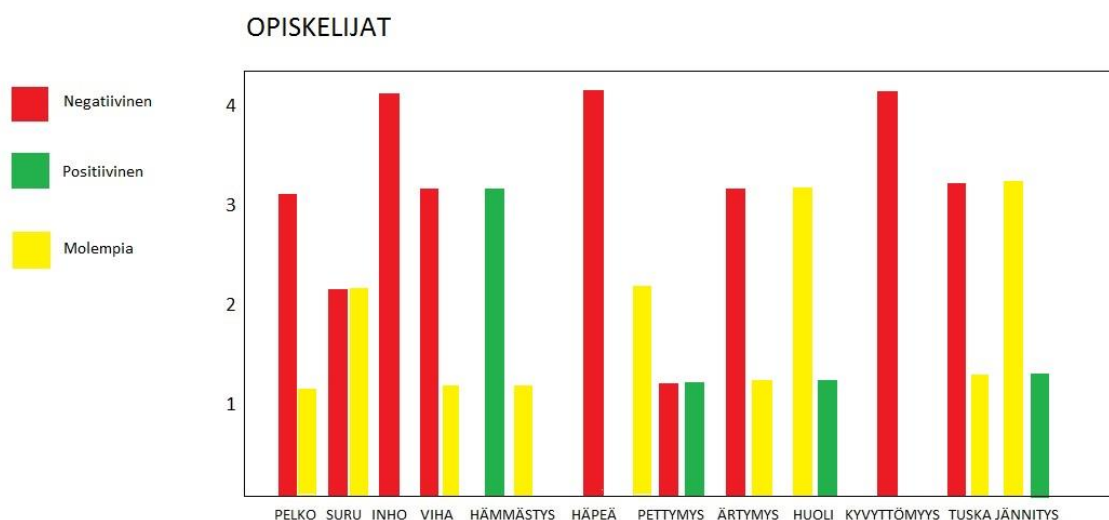

Niin positiivisia kuin negatiivisiakin ajatuksia herättäviä tunteita oli esimerkiksi suru. Jokainen haastateltavista koki, että surun tunne oli molempia, niin tärkeitä kokemuksia herättävä, herkkyyttä korostava asia kuin myös voimattomuutta ja työntekoa vaikeuttava asia. Myös viha, huoli ja jännitys olivat luokanopettajista suurimman osan kannalta niin positiivinen kuin negatiivinenkin asia. Esimerkiksi viha koettiin positiiviseksi sen antaman voiman ja energian vuoksi. Viha koettiin tunteeksi, jonka avulla voi esimerkiksi "taistella" oppilaan oikeuksien puolesta. Kuitenkin viha koettiin myös tunteeksi jolla voi vahingoittaa toisia ihmisiä. Jännitys puolestaan tunnistettiin hyväksi asiaksi pienissä määrin, suuri jännitys kuitenkin koettiin toimintakykyä haittaavana tekijänä.

Positiivisena tunteena tunnelomakkeesta luokanopettajat kokivat ainoastaan hämmästyksen tunteen. Hämmästyksen ei myöskään ollut täysin positiivinen, vaan myös molempia tunteita nostava. Hämmästyksen koettiin tilanteista riippuvaiseksi asiaksi, joka voi toimia ihmettelyn hyvänä muotona tai myös huonoissa tilanteissa tapahtuvaksi.

6.4.2 Luokanopettajaopiskelijoiden tulokset

Luokanopettajaopiskelijoiden diagrammista voi heti huomata, että kaikki tunteet eivät ole olleet vain negatiivisia tai molempia. Monen tunteen kohdalla joku opiskelija on ollut sitä mieltä, että kyseinen tunne on positiivinen. Täysin negatiivisiksi määritellyt tunteet ovat inho ja kyvyttömyys. Luokanopettajaopiskelijat kokivat, että inho taistelee ymmärtävääsyyttä ja sopeutuvuutta vastaan ja että se saattaa tuntua joskus jopa fyysisesti ikävältä. Kyvyttömyyden tunteeseen liitettiin oma epäonnistuminen. Luokanopettajaopiskelijat kokivat, että kyvyttömyyden tunteen aiheuttaa se, kun ei pysty itse tekemään jotain sellaista mitä pitäisi.

Lähes kaikki mielsivät myös pelon, vihan, ärtymyksen ja tuskan negatiivisiksi tunteiksi. Näissä tunteissa vain yksi luokanopettajaopiskelija on aina mieltänyt tunteen sekä negatiiviseksi että positiiviseksi. Esimerkiksi pelon tunteesta yksi luokanopettajaopiskelija, joka oli merkinnyt ruksin kohtaan "molempia", perustelee asiaa niin, että hetkittäin pelon tunteet saattavat ehkäistä vaaratilanteita. Muut ovat olleet pelosta sitä mieltä, että jokaisella tulisi olla turvallinen

olo koulussa ja pelon tunne aiheuttaa sen tunteen, että jotain epämiellyttävää tapahtuu. Vihasta luokanopettajaopiskelijat ajattelivat, että se on ääritunne. Vihaa ei toivota kokevan ja siihen voi liittyä turhautumista. Yksi vastanneista kuvaa, että voi olla mahdollista, että vihan tunne voi liittyä esimerkiksi kiusaamiseen ilmiönä, jolloin tuo vihan tunne voi johtaa positiiviseen, kuten puuttumiseen kiusaamisessa.

Luokanopettajaopiskelijoista osa koki hämmästyksen, pettymyksen, huolen sekä jännityksen positiivisena. Hämmästyksen positiiviseksi koki kolme opiskelijaa ja yhden mielestä hämmästyks oli sekä positiivinen että negatiivinen tunne. Hämmästyksen kuvailtiin liittyvän esimerkiksi oppilaan yllättävään positiiviseen toimintaan ja ihmisten epäoikeudenmukaisuuteen. Eräs opiskelija kuvasi hämmästyksen johtavan oppimistilanteisiin. Pettymystä positiiviseksi tunteeksi kuvailut luokanopettajaopiskelija perusteli vastaustaan kertomalla, että pettymyksen voi käsitellä positiivisesti ja ottaa opiksi. Huoli positiivisena saattoi toimia negatiivisia tilanteita ennaltaehkäisevänä ja ilmaista välittämistä. Jännityksen positiivista puolta taas kuvailtiin sillä, että se saattaa johtaa parempiin suorituksiin ja kasvattaa sietokykyä.

7 POHDINTA

7.1 Luokanopettajien ja luokanopettajaopiskelijoiden näkökulmien vertailu

Tutkimuksessamme tarkoituksena oli selvittää, millaiset tunteet luokanopettajat ja luokanopettajaopiskelijat kokevat negatiivisiksi, miten ne näkyvät luokanopettajan työssä ja miten tunteita voi tuoda esiin rakentavasti. Myös opettajankoulutuksen näkökulma negatiivisten tunteiden käsittelystä nostettiin tutkimuksessamme yhdeksi keskeiseksi asiaksi. Pohtiessamme tuloksia, otamme näkökulmaksi luokanopettajien ja luokanopettajaopiskelijoiden vastausten vertailun ja selvitämme, millaisia eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä heidän kokemuksistaan ja ajatuksistaan löytyy.

Tutkimuksemme osoitti, että niin luokanopettajat kuin luokanopettajaopiskelijatkin kokivat negatiivisia tunteita opettaessaan jopa päivittäin. Yleisimmät negatiiviset tunteet työelämässä olivat turhautuminen, ärtymys ja pettymyksen tunne. Luokanopettajaopiskelijat kokivat myös tämän lisäksi epävarmuuden tunnetta omassa opettajuudessaan. Niin luokanopettajat kuin luokanopettajaopiskelijatkin kokivat, että tunteiden sanottaminen on paras ja rakentava tapa tuoda esiin negatiivisia tunteita. Tämän lisäksi luokanopettajaopiskelijat kokivat, että tunteiden käsittelyä tulisi lisätä opettajankoulutuksessa.

7.1.1 Negatiiviset tunteet

Niin luokanopettajat kuin luokanopettajaopiskelijatkin toivat negatiivisten tunteiden kohdalla esille turhautumisen, ärtymyksen ja suuttumuksen tunteet. Ärtymyksen ja suuttumuksen tunteet tulivat esille etenkin silloin, kun oppilaat eivät jostain syystä olleet mukana opetuksessa tai luokkatilanne oli jollain tavoin häiriköivä. Näiden negatiivisten tunteiden koettiin olevan viikoittaista, ellei jopa päivittäistä. Turhautumisen tunne taas koettiin monimutkaisempaan tunteena. Etenkin luokanopettajaopiskelijat ja nuoremmat luokanopettajat turhautuivat

omaan toimintaansa opettajana ja kokivat myös täten avuttomuuden ja riittämättömyyden tunnetta luokkahuonetoiminnassa. Turhautumisen tunteet kohdistuivat myös oppilaisiin ja heidän toimintaansa, etenkin silloin kun yhteisiä sovittuja sääntöjä rikottiin ja opettajat kokivat, että eivät osanneet toimia tilanteissa oikein. Negatiiviset tunteet olivat siis kouluarjessa mukana päivittäin ja niistä koitui ongelmia etenkin silloin, kun niitä ei osattu käsitellä tai niihin ei osattu suhtautua oikein. Luokanopettajaopiskelijat toivat esiin myös epävarmuuden tunnetta opettajana. Luokanopettajaopiskelijat kokivat, että epävarmuuden tunteet vaikuttivat opetustilanteeseen erityisesti silloin, kun opiskelija ei ollut valmistautunut tai suunnitellut opetustaan loppuun asti. Epävarmuuden ja turhautumisen tunteet olivat kuitenkin vähäisempiä kokeneilla luokanopettajilla. Tällöin etenkin ammattikokemuksella tuntui olevan vaikutusta luokanopettajaopiskelijoiden ja luokanopettajien välisiin ajatuksiin negatiivisista tunteista. On myös mahdollista, että nuoret opettajat ja opiskelijat joutuvat osoittamaan ns. pätevyytensä varttuneempien opettajien ja opettajakollegojensa, oppilaiden ja heidän vanhempiensa edessä ja tämä luo lisää paineita opetukseen. (Ojanen 1996, 40.)

Negatiivisiksi tunteiksi nousi niin yksilö- kuin ryhmähaastatteluisakin surun tunne. Niin luokanopettajat kuin luokanopettajaopiskelijatkin mainitsivat surun negatiivisena tunteena. Kuitenkin surun tunnetta pohdittaessa mainitsi osa luokanopettajista surulla olevan myös positiivinen merkitys. Surun tunteiden koettiin tulevan esille etenkin, kun luokanopettajat ja luokanopettajaopiskelijat huomasivat lapsen huonon olon, kiusaamisen tai huonot kotiolosuhteet, jotka vaikuttivat lapsen koulukäyttäytymiseen. Luokanopettajat myös mainitsivat surun tunteen tulevan kouluarkeen henkilökohtaisen elämän kautta ja etenkin suurien kriisien tai traumojen koettiin tuovan vaikutusta opettajan ammattiin. Surun tunne jäi keskustelujen myötä hyvin avonaiseksi, se koettiin niin negatiiviseksi kuin positiiviseksikin tunteeksi, kuitenkin suru oli tunne, jota myös opettajan ammatissa satunnaisesti koettiin. Surun tunne koettiin myös eri tavoin luokkahuoneessa, suru nousi luokanopettajaopiskelijoilla esiin etenkin oppilaisiin liittyen, kun taas luokanopettajilla suru tuli esiin tunteena etenkin koulun ulkopuolelta.

Haastatteluissa mainitut negatiiviset tunteet olivat niin luokanopettajilla kuin luokanopettajaopiskelijoillakin hyvin samankaltaisia. Luokanopettajaopiskelijat ja luokanopettajat mainitsivat samoja tunteita, mutta tilanteet joissa tunne tuli esille olivat hieman erilaisia. Luokanopettajaopiskelijat ja nuorimmat luokanopettajista kokivat, että turhautumisen ja epävarmuuden tunne tulevat esille luokkahuoneissa omaan toimintaan kohdistuen, kun taas kokeneemmat luokanopettajat kokivat enemmän turhautumista luokkatilanteisiin ja oppilaisiin ja kiireen tunteeseen. Etenkin työelämän kokemus näkyi haastatteluissa selkeästi. Luokanopettajat vastasivat negatiivisiin tunteisiin liittyen siten, millä tavoin tunteet näkyivät kouluarjessa, kun taas luokanopettajaopiskelijat kertoivat tunteista selkeästi koulutuksen näkökulmasta ja siitä, millä tavoin negatiiviset tunteet ovat tulleet opinnoissa ilmi. Tämä aiheutti myös näkökulmissa eroavaisuuksia siinä, miten negatiivisia tunteita vastauksissa käsiteltiin. Luokanopettajaopiskelijat keskittyivät hyvin vahvasti oppilaiden henkilökohtaisen elämän tuomiin vaikeuksiin, kun taas luokanopettajat nostivat esiin luokkatilanteissa häiriköimisen ja sääntöjen rikkomisen esimerkkinä. Koska luokanopettajaopiskelijat kokivat negatiiviset tunteet eri tavoin eri tilanteissa, voikin olla, että työelämään astuessa tilanteet näyttäytyvät hyvin erilaisina kuin koulutuksessa on tullut esiin. Kun opiskelija aloittaa opettajaopintonsa, vie usein lähes kymmenen vuotta siitä, kun hän varsinaisesti aloittaa opettajan työnsä. Useissa tapauksissa opettajan uran alku on ”rikkonainen” ja sijaisuuksien täyttämä. Tällöin myös yliopistokoulutuksen ja uran välillä voi olla kuilu. (Ojanen 1996, 10.)

7.1.2 Tunteiden ilmaiseminen ja käsittely

Tunteiden ilmaisussa sekä luokanopettajat että luokanopettajaopiskelijat toivat esiin, että kaikki tunteet tulisi hyväksyä riippumatta siitä, olivatpa ne positiivisia tai negatiivisia. Vaikka osallistujat kertoivat siitä, että kaikenlaiset tunteet kuuluvat opettajan työhön, erityisesti luokanopettajat puhuivat kuitenkin myös siitä, että tunteille ei saisi antaa valtaa. Vastaukset olivat jossain määrin ristiriidassa

keskenään, sillä negatiivisten tunteiden ilmaisu koettiin tärkeänä, mutta silti tietynlainen negatiivisten tunteiden ilmaisu koettiin sellaiseksi, että niitä tunteita pitäisi yrittää peitellä. Voi olla, että luokanopettajat ajattelevat, että hyvän tunnekasvatuksen kannalta olisi tärkeää, että kaikenlaisia tunteita voitaisiin käsitellä luokassa, mutta heillä ei kuitenkaan ole tarpeeksi taitoa käsitellä tiettyjä negatiivisia tunteita, jolloin ne peitetään. Voisiko tämä johtua siitä, että koulutuksessa ei ole kiinnitetty aikaisemmin huomiota tunteiden käsittelyyn vaan se on jäänyt lähes täysin luokanopettajien omille harteille? Voi myös olla, että luokanopettajat ovat oppineet säätelemään tunteitaan sillä tavalla, että he joskus tiedostamattaankin jättävät tietyt negatiiviset tunteet piiloon ja jotkut tuodaan esiin. Tunteiden säätelyllä voidaan yrittää välttää kielteisiä tapahtumia ja kokemuksia (Nummenmaa 2010, 149).

Luokanopettajien keskuudessa koettiin, että tunteita ei voi tuoda esiin sellaisenaan, vaan ne tulee muokata sellaisiksi, että ne voi esittää sopivalla tavalla oppilaille. Tämä perusteltiin usein ammatillisuudella ja kontrollin säilyttämisellä. Tämä tuo kuitenkin esiin ajatuksen siitä, että tunteiden ilmaisu ei olekaan vapaata ja kaikki tunteet eivät ole hyväksytyjä, kuten osallistujat jossain toisessa asiayhteydessä kuvasivat. Vaikka luokanopettajaopiskelijatkin kuvailivat pyrkivänsä esittämään tunteita rauhallisesti ja pohtien, olivat heidän ajatuksensa tunteiden ilmaisusta kuitenkin vapaampia. Luokanopettajaopiskelijoiden mielestä on hyväksyttävää, että opettaja esimerkiksi itkee tai kertoo oppilaille kotona tapahtuneista asioista, jotka aiheuttavat jotakin negatiivista tunnetta.

Luokanopettajien ja luokanopettajaopiskelijoiden ajatusten erot tunneilmaisuun liittyen voivat johtua koulutuksen tarjoamista valmiuksista. Nykyään on pikkuhiljaa alettu yhä enemmän kiinnittämään huomiota tunteiden käsittelyyn ja tunnekasvatukseen, jolloin luokanopettajaopiskelijat ovat jo ennen työelämään siirtymistä tietoisempia omista tunteistaan sekä niiden käsittelystä ja hallinnasta. Tunneälykäs toimintatapa sisältää omien tunteiden tunnistamisen taitoja ja tunteiden harkittua ilmaisua (Saarinen & Kokkonen 2003, 27). Kuinka tällaisia opettajankoulutuksessa yhä merkityksellisemmäksi tulevia tunteiden käsittelyn taitoja saataisiin lisättyä työelämässä oleville luokanopettajille?

Luokanopettajat ja luokanopettajaopiskelijat olivat yhtä mieltä siitä, että oleellista negatiivisten tunteiden ilmaisussa on tunteiden sanoittaminen. Olipa tilanne mikä hyvänsä, on tärkeää selittää ja tuoda oppilaille esiin se, miksi opettaja on tuntenut jotakin tunnetta ja toiminut tietyllä tavalla jossakin tilanteessa. Vaikka jo työelämässä olevat luokanopettajat eivät ole saaneet samantaista tunteiden käsittelyä koskevaa taustaa opinnoista kuin nykyiset opiskelijat, olivat heidän ja luokanopettajaopiskelijoiden ajatukset tunteiden rakentavasta käsittelystä samankaltaisia. Luokanopettajan haastatteluista kuitenkin selville, että heillä ei ole ollut valmiina tällaista tunteiden käsittelytaitoa, vaan he ovat oppineet siihen työn saatossa. Luokanopettajaopiskelijoilla on kuitenkin valmiina ajatusmalli rakentavasta tunteiden käsittelystä, mikä voi tietyllä tavalla helpottaa heidän tulevaa työtään sekä suhteiden muodostamista oppilaisiin.

Haastattelujen perusteella voisi todeta, että jokaisen oma persoona ja luonne vaikuttavat vahvasti siihen, millä tavalla tunteita ilmaistaan oppilaille luokassa. Pääosin osallistujat olivat sitä mieltä, että opettajan on tärkeää antaa oppilaille mallia negatiivisten tunteiden ilmaisusta. Haastateltavien joukossa oli kuitenkin yksi luokanopettaja ja yksi luokanopettajaopiskelija, jotka eivät kokeneet ilmaisevansa tunteita oppilaille. He eivät myöskään kokeneet sitä tärkeänä tai oleellisena asiana osana tunnekasvatusta. Nämä osallistujat kuvailivat myös arkielämässä ilmaisevansa tunteitaan niukasti. On siis paljolti opettajan persoonasta ja luonteesta kiinni, kuinka paljon hän ilmaisee tunteitaan ja millaista tunteilmaisun esimerkkiä oppilaat saavat. Sellaisten luokanopettajan luokissa, jotka eivät juuri ilmaise tunteitaan, tunnekasvatuskin jää melko vähäiseksi.

Isokorven ja Viitasen (2001) mukaan tunteiden käsittely sopivalla tavalla, ei poista tunteiden kokemista eikä edellytä niiden tukahduttamista. Tunteiden ilmaisussa kumpikaan ääripää on tuskin paras vaihtoehto ja kuten osallistujatkin kuvailivat, tunteiden ilmaisussa ”pahimmat särmit” pyritään jättämään ilmaisun ulkopuolelle. Viisas tunteiden käsittelijä osaa käyttää tunteita oikealla tavalla hyväksi ja pystyykin esimerkiksi jättämään tietyt negatiiviset tunteet ”taakseen” tarvittaessa. Tunteiden lomassa pystytään tekemään järkeviä päätöksiä, vaikka niitä tunnetaankin. (Isokorpi & Viitanen 2001, 64-65.)

7.1.3 Opettajankoulutus

Opettajankoulutuksen antamat valmiudet tunteiden käsittelyyn liittyivät luokanopettajaopiskelijoiden mukaan vahvasti taide- ja taitoaineisiin sekä muutama vuorovaikutuskursseihin ja opetusharjoitteluun. Opetuksen tunteiden ilmaisuun ja käsittelyyn liittyen koettiin olevan vähäistä. Kuitenkin esimerkiksi integraatioryhmässä olevat luokanopettajaopiskelijat kertoivat, että tunteita käsiteltiin kursseilla monipuolisesti. Tämä luokin epätasa-arvoa opettajankoulutukseen tunteiden ja tunneilmaisun näkökulmasta. Luokanopettajaopiskelijat toivoivat tunteiden käsittelyä monipuolisemmin kursseille, useammalle luokanopettajaopiskelijaryhmälle ja että niitä käsiteltäisiin eri tavoin kuin nykyään. Esimerkiksi tuntien opetuskokeiluissa voitaisiin käydä läpi, millaisia tunteita jokainen opettaja tunnillaan kokee opetuksen aikana. Tämä myös auttaisi luokanopettajaopiskelijoita tiedostamaan tunteita, joita opettaessa tulee ja täten lisääisi myös tietoa opiskelijoiden omasta opettajaidentiteetistään. Myös negatiivisista tunteista toivottiin enemmän keskustelua koulutuksessa. Negatiivisten tunteiden käsittely tulee vastaan etenkin opetusharjoittelussa, joten myös ennen harjoittelua olisikin tärkeää saada luokanopettajaopiskelijoille mahdollisuuksia keskustella tuntemuksistaan. Jotta tulevat opettajat kykenisivät myös työelämässä vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin, tulisi myös opettajankoulutuksen vastata haasteisiin samalla tavoin. (Tähtinen 1994, 9.)

Haastattelujen perusteella opettajankoulutuksen ja työelämän välillä näkyy kuilu. Etenkin muiden kuin integraatioryhmän opinnoissa tunneasioita käsitellään vähänlaisesti. Negatiiviset tunteet kuuluvat luokanopettajan työarkeen joko pienissä määrin tai suurina tunteina. Onkin oleellista, että opettajat osaavat käsitellä tunteita, joita luokkahuoneen vuorovaikutuksessa voi tulla esiin. Kuitenkaan koulutus ei juurikaan paneudu tunteiden käsittelyyn tai tunneilmaisuuksiin opinnoissa. Tutkimuksemme perusteella opettajankoulutuslaitoksen opetussuunnitelmaan tulisi lisätä tunneilmaisun kursseja tai tunteista puhumista muihinkin kuin taide- ja taitoaineiden kursseille. Tällöin myös koulun arjessa opettajuuden luomat paineet ja epävarmuus voisivat olla helpommin käsi-

teltävissä. Koska opettajien stressin tunteet ovat olleet pinnalla, tulisi opettajan koulutuksen myös muuttaa opettajan ammattikuvaa yksilöä arvostavampaan suuntaan. Konkreettisesti tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että opettajan koulutukseen lisättäisiin valinnaisuutta ja yksittäisien kurssien toteutuksia muokattaisiin, jotta koulutus omakohtaistuisi. (Laine 1998, 118.)

7.1.4 Tunnelomakkeet

Sekä luokanopettajat että luokanopettajaopiskelijat olivat pääsääntöisesti sitä mieltä, että pelko on tunteena negatiivinen. Myös inho määriteltiin negatiiviseksi. Vihan tunteeseen luokanopettajat suhtautuivat luokanopettajaopiskelijoita positiivisemmin: vain yksi opiskelijoista oli sitä mieltä, että viha on sekä positiivinen että negatiivinen, kun taas opettajista kolme olivat tätä mieltä. Luokanopettajat määrittelivät myös surun sekä positiiviseksi että negatiiviseksi. Luokanopettajaopiskelijoista vain puolet olivat samaa mieltä opettajien kanssa ja loput ajattelivat surua negatiivisena tunteena. Häpeä oli luokanopettajaopiskelijoiden mielestä negatiivinen kun taas osa luokanopettajista suhtautui siihen molempina tuntemuksina. Hämmästys luokiteltiin sekä luokanopettajien että luokanopettajaopiskelijoiden tunnelomakkeissa joko positiiviseksi tai molemmiksi (positiivinen ja negatiivinen).

Hämmästys oli selvästi koko tunnelomakkeen kaikkein positiivisimpana koettu tunne. Osallistujat yhdistivät sen usein oppilaan onnistumiseen tai johonkin yllättävään käänteeseen, joka oli positiivinen. Inho, pelko ja häpeä tuottivat eniten negatiiviseen tunteeseen yhdistämistä. Nämä tunteet ovat sellaisia tunteita, jotka voivat yhdistyä opettajan omaan toimintaan liittyvinä, mikä saattaa aiheuttaa sen, että ne mielletään helpoimmin negatiivisina. Esimerkiksi suru ja hämmästys voivat liittyä oppilaaseen tai hänen toimintaansa, mutta inho, pelko ja häpeä kumpuavat usein luokanopettajasta itsestään ja hänen toiminnastaan.

Luokanopettajat kokivat pettymyksen niin negatiivisena asiana kuin molempia tuntemuksia herättävänäkin. Luokanopettajaopiskelijat taas kokivat

pettymyksen myös positiivisena asiana, sillä sen koettiin opettavan paljon myös myönteisessä merkityksessä. Luokanopettajaopiskelijat kokivat myös huolen ja jännityksen positiivisempina tunteina kuin luokanopettajat. Yleisemmin vastaukset olivat hieman myönteisempiä luokanopettajaopiskelijoiden tunnekokemuksissa. Esimerkiksi huoli nähtiin tunteena, joka voi ehkäistä ikäviä tapahtumia. Myös jännitys koettiin parempia suorituksia ja toimintakykyä edistäväksi tunteeksi, eikä niinkään negatiivisessa mielessä opettajan työtä estäväksi asiaksi. Myönteiset tunnearvioinnit luokanopettajan työssä saattoivat johtua esimerkiksi siitä, että uuden oppiminen, pettymykset ja jännitys ovat opiskelijana ja työelämään astuessa mielessä suuremmissa määrin kuin työelämässä useimpia vuosia olleena. Myös huolen nouseminen työuran alkutaipaleella on suuremmin todennäköistä, kun jos esimerkiksi oppilaiden käytöstä on nähnyt monipuolisemmin ja useampia vuosia.

Ärtymys, kyvyttömyys ja tuska näkyivät niin luokanopettajien kuin luokanopettajaopiskelijoidenkin vastauksissa hyvin negatiivisina tai molempia tuntemuksia tuovina tunteina. Ärtymys koettiin tunteeksi, joka syntyi kasautuvien ongelmien seurauksena, kun tuska taas koettiin niin voimakkaana tunteena, että se uuvutti ja vei työpanosta pois. Tunnelomake syvensi haastatteluja käytyjä keskusteluja etenkin luokanopettajaopiskelijoiden kohdalla. Kyvyttömyys yhdistyi epävarmuuteen, jonka luokanopettajaopiskelijat kokivat hyvin negatiivisia tuntemuksia tuovana asiana. Epävarmuus ja kyvyttömyys korostuivat varmasti luokanopettajaopiskelijoilla etenkin opetuskokemuksen puutteen vuoksi. Kyvyttömyyden tunne ei myöskään varmasti korostu työtä tehneillä luokanopettajilla niin suurissa määrin. Luokanopettajat eivät täten myöskään pitäneet kyvyttömyyttä täysin negatiivisena tunteena, sillä tunne voi opettajien mukaan saada pyytämään apua ja neuvoja toisilta ja täten myös luomaan yhteistyötä muiden opettajien kanssa. Näkökulmaerot voivat johtua myös siitä, että tietyt tunteet koetaan tietyssä ikävaiheessa suurempina asioina.

Tunnelomakkeissa pystyi näkemään eroavaisuuksia luokanopettajien ja luokanopettajaopiskelijoiden vastausten välillä. Luokanopettajaopiskelijat

luokittelivat tunteita useammin positiivisiksi kuin luokanopettajat. Lisäksi opiskelijat määrittivät tunteet useammin joko positiiviseksi tai negatiiviseksi, kun taas luokanopettajat käyttivät paljon vaihtoehtoa ”molempia”. Voi olla, että luokanopettajat ovat oppineet näkemään hyvät ja huonot puolet erilaisissa tunteissa kokemuksen kautta ja luokanopettajaopiskelijat näkevät tietyt tunteen niin sanotusti ”mustavalkoisina” kun heillä ei vielä ole paljon käytännön kokemusta tunteilmaisusta.

7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Pyrimme tutkimuksessamme tuomaan esiin luokanopettajien ja luokanopettajaopiskelijoiden näkemyksiä negatiivisten tunteiden ilmaisusta ja käsittelystä. Tutkimuksessa esitellään, mikä sen tarkoitus on, millaisia metodeja sitä tehtäessä on käytetty ja tulokset on pyritty esittämään mahdollisimman ymmärrettävästi. Tynjälän (1991) mukaan tutkijan onkin kuvattava aineistoaan ja tutkimustaan riittävästi, jotta lukijan on mahdollista pohtia tutkimustulosten soveltamista myös muihin konteksteihin kuin vain tutkittuihin konteksteihin (Tynjälä 1991, 390).

Pattonin (2002) mukaan tutkimuksen laatua ja luotettavuutta voidaan arvioida esimerkiksi pohtimalla sen tutkijoiden objektiivisuutta. (Patton 2002, 544). Vaikka luokanopettajan negatiivisten tunteiden ilmaisu aiheena koskettaa meitä tutkijoita hyvin läheltä, ei meillä kuitenkaan ole vielä kokemusta aiheesta, joten emme koe, että omaisimme mitään pysyvää mielipidettä aiheesta, joka olisi voinut vaikuttaa tutkimuksen vaiheisiin. Pyrimme esimerkiksi haastattelurunkojemme kautta siihen, että kysymykset esitetään osallistujille samanlaisina, eivätkä ne ohjaa haastateltavia mihinkään suuntaan. Analyysia tehdessämme nostimme esiin ilmiön kannalta oleellisia asioita, joita haastatteluissa tuotiin esiin eniten. Ajatuksissamme ei ole ollut tutkimukselle mitään päämäärää, vaan olemme aidosti halunneet selvittää luokanopettajien kokemia tunteita ja niiden ilmaisua.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa voidaan pohtia muun muassa myös seuraavia asioita: tutkimuksen kohde ja tarkoitus, omat sitoumukset tutkijana, aineiston keruu, tutkimuksen tiedonantajat, tutkimuksen kesto, aineiston analyysi ja tutkimuksen raportointi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140-141). Kuten jo aiemmin on mainittu, tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut herättää kiinnostusta ja tietoisuutta opettajan negatiivisten tunteiden ilmaisua kohtaan.

Aineistoa kerättiin haastatteleamalla luokanopettajia ja luokanopettajaopiskelijoita. Koimme, että haastateltujen luokanopettajien määrä oli riittävä, mutta luokanopettajaopiskelijoita olisi voinut haastatella enemmänkin. Ryhmähaastattelu oli toimiva haastattelumuoto luokanopettajaopiskelijoiden kohdalla, mutta jälkikäteen totesimme, että haastattelussa olisi voinut olla kerralla enemmän haastateltavia tai haastatteluja olisi voinut pitää kaksi. Yksilö- ja ryhmähaastatteluissa osallistujat saivat tietää kysymykset vasta haastattelutilanteessa. Päädyimme siihen valintaan, sillä mielestämme tutkimuksen kannalta oli parempi, että osallistujat eivät voineet miettiä valmiita vastauksia vaan he kertovat siinä hetkessä sen, mitä he ajattelevat kysytyistä asioista. Tässä tutkimuksessa haastateltavien osallisuus on perustunut vapaaehtoisuuteen. Osallistujat ovat saaneet oman äänensä kuuluviin haastattelujen kautta, vaikka kenenkään henkilöllisyyttä ei missään vaiheessa paljastetakaan. Äänitettyjä, videoituja ja kirjoitettuja materiaaleja ovat käsitelleet vain tutkijat ja ne tullaan hävittämään asianmukaisella tavalla tutkimuksen valmistuttua.

Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää ottaa huomioon tutkittavan ilmiön erityisluonne (Tynjälä 1991, 394). Olemme pyrkineet esittämään ilmiöstä tärkeimpinä koetut asiat sellaisina kuin ne ovat. Pyrimme tutkimuksen jokaisessa osassa tuomaan asiat selkeästi esiin ja kertomaan toteutuksesta mahdollisimman tarkasti ja totuudenmukaisesti. Kuitenkin aineiston kerääminen haastattelun perusteella tarkoittaa, että tulokset ja pohdinta ovat merkitysten ja kielen tulkintaa. (Tynjälä 1991, 396.) Tämä tarkoittaakin myös tutkimuksen luotettavuuden kannalta sitä, että mukana on aina tutkijoiden tulkintaa, joka voi vaikuttaa luotettavuuteen. Tulososassa käytämme kuitenkin paljon lainauksia, joiden tarkoitus on

tukea tuloksien esittelyä. Pohdinnassa vertailemme luokanopettajien ja luokanopettajaopiskelijoiden ajatuksia tutkitusta ilmiöstä ja tuomme esiin tulosten ydinasioita. Olemme liittäneet tutkimuksen loppuun luokanopettajien ja luokanopettajaopiskelijoiden haastattelurungot sekä jokaisen osallistujan täyttämän tunnelomakkeen.

7.3 Jatkotutkimusaiheita

Kuten tutkimuksemme tuloksista käy ilmi, tunneilmaisu koetaan luokanopettajan ammatissa pääsääntöisesti tärkeänä. Osa osallistujien vastauksista saivat meidät kuitenkin pohtimaan tunteiden ilmaisun ja työhyvinvoinnin yhteyttä. Omien tunteiden tunnistaminen, ilmaiseminen ja jakaminen sekä omaehtoinen säätely voivat auttaa työuupumuksen ehkäisemisessä (Saarinen & Kokkonen 2003, 145). Jos tällaista tunteiden käsittelyä ei kuitenkaan tapahdu, voi mahdollisesti kuormittaa luokanopettajaa ja vaikuttaa negatiivisesti hänen työhönsä. Koemme, että tunteiden ilmaisua voisi ja olisi oleellista tutkia luokanopettajan työhyvinvoinnin kannalta, sillä mielestämme tunne-elämän asioilla on suuri merkitys jaksamiseen ja motivaatioon omassa työssä.

Tutkimusta olisi mahdollista lähteä viemään eteenpäin myös oppilaiden näkökulmasta. Kuinka oppilaat kokevat luokanopettajien tunneilmaisut ja kuinka nämä vaikuttavat heidän toimintaansa? Lisäksi uuden opetussuunnitelman (2016) myötä olisi tärkeää tutkia myös oppilaiden omaa vuorovaikutuskäyttäytymistä ja tunteiden ilmaisua. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteisiin kuuluu oppilaiden rohkaiseminen vuorovaikutukseen sekä itsensä ilmaisemiseen. (POPS 2016.) Tunneilmaisu koulussa ei liity vain luokanopettajan rooliin vaan oppilaat ovat tunnekasvatusta ja heidän omaa tunneilmaisun kehittymistä. Näiden edellä mainittujen perusopetuksen opetussuunnitelman tavoitteiden toteutumista tunneilmaisun osalta voitaisiinkin tutkia.

Opettajankoulutuksessa luokanopettajaopiskelijoiden saamat valmiudet tunteiden käsittelyyn ovat rajalliset. Opiskelijat kokivat, että opetus tunneilmaisuun liittyen on vähäistä ja opettajaopiskelijat eivät saa tarpeeksi kokemuksia koulutuksen taholta myöskään omien tunteiden käsittelyyn opettajana. Jatkotutkimusaiheena tutkimuksesta nostammekin esiin sen, millä tavoin opettajien tunteiden käsittelyä ja tunnekasvatusta tuodaan opettajankoulutuslaitoksella esiin. On tärkeää myös tutkia, millä tavoin opettajankoulutusta kehitetään ja uudistetaan etenkin koulutuksen ja työelämän yhdistämiseksi ja niiden välillä olevan kuilun kaventamiseksi. Koska todellisessa kasvatuksen maailmassa ei ole tiettyjä tarkkoja kaavoja millä tavoin koulut, opettajat ja oppilaat toimivat, onkin mielekästä tutkia sitä, miten hyvin koulutus vastaa todellisen opettajan työn arkeen ja työhön. (Åhlberg 2004, 23.)

Opettajalta työelämässä vaadittavia taitoja ei voida millään tavoin tarkentaa yksityiskohtaisesti. Esimerkiksi luokanopettajien tulee kuitenkin olla psykologisesti päteviä ja kehittyneitä, jotta he kykenevät valitsemaan itselleen parhaan tavan toimia opettajana. Opettajankoulutuksessa onnistuminen ilmeneekin täten eniten opiskelijoiden persoonan muutoksina, eikä niinkään koulutuksen vaikutuksena esimerkiksi oppilaiden oppimiseen. (Aho 1994, 78.) Oleellista jatkotutkimusaiheena olisikin ottaa selvää, millä tavoin opettajankoulutuslaitos tukee opiskelijoiden persoonan muutoksia tunteiden käsittelyn ja oman opettajuuden käsittelyn kannalta.

LÄHTEET

- Aho, S. 1994. Humanistisen psykologian periaatteet opettajankoulutuksessa ja koulukasvatuksessa. Teoksessa J. Tähtinen (toim.) Opettajaksi kasvaminen. Turun luokanopettajakoulutuksen linjojen hahmottelua. Kirjapaino Pika Oy: Turku, 74-92.
- Enkenberg, J. 2004. Yliopistopedagogiikka haasteena ja kehittämisen kohteena. Teoksessa J. Enkenberg, E. Savolainen & Väisänen, P. (toim.) Tutkiva opettajankoulutus -taitava opettaja. Joensuun yliopistopaino: Joensuu, 7-21.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Lapin yliopisto: Rovaniemi.
- Goleman, D. 2000. Tunneäly: lahjakkuuden koko kuva. Otava: Keuruu.
- Goleman, D. 2006. Tunneäly työelämässä. Otava: Keuruu.
- Goleman, D. 2007. Sosiaalinen äly. Otava: Keuruu.
- Haverinen, L & Martikainen, M. 2002. Opetuksen tutkimus opettajan pedagogisen ajattelun kehittäjänä. Esimerkkinä kotitalousopettaja koulutus. Teoksessa P. Kansanen & K. Uusikylä (toim.) Luovuutta, motivaatiota, tunteita. Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia. Jyväskylä: Gummerus, 96-128.
- Heikkinen, H. 1998. Kriisi opettaa. Teoksessa H. Niemi (toim.) Opettaja modernin murroksessa. WSOY: Juva, 93-110.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1991. Teemahaastattelu. Yliopistopaino: Helsinki.
- Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä.
- Isokorpi, T. & Viitanen, P. 2001. Tunnevoimaa! - PRO. Tammer-Paino Oy: Tampere.

- Isokorpi, T. 2004. Tunneoppia parempaan vuorovaikutukseen. PS-kustannus: Jyväskylä.
- Kalliopuska, M. 1998. Sosiaaliset taidot. Oy Edita Ab: Helsinki.
- Kavaja, L. 1994. Opettajankoulutus opettajaksi kouluttajana. Teoksessa J. Tähtinen (toim.) Opettajaksi kasvaminen. Turun luokanopettajakoulutuksen linjojen hahmottelua. Kirjapaino Pika Oy: Turku, 227-237.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. WSOY: Juva.
- Kiesiläinen, L. 1998. Vuorovaikutusvastuu. Ammatilliset vuorovaikutustaidot kasvatusyhteisössä. Arator Oy: Tallinna.
- Klemola, U. 2009. Opettajaksi opiskelevien vuorovaikutustaitojen kehittäminen liikunnan aineenopettajakoulutuksessa. Jyväskylä University Printing House: Jyväskylä.
- Kohonen, V. & Kaikkonen, P. 1998. Uudistuva opettajuus muutosten ja vaatimusten ristipaineissa. Teoksessa H. Niemi (toim.) Opettaja modernin murroksessa. WSOY: Juva, 130-143.
- Koivisto, K. 2016. Opettaja kilahti oppilaille kesken oppitunnin Lahdessa – tilanne riistäytyi vihaiseksi sanaharkaksi, jossa ei solvauksiltakaan vältytty. Etelä-Suomen Sanomat. Viitattu 12.10.2016.
<http://www.ess.fi/uutiset/kotimaa/art2309717>
- Laine, T. 1998. Opettajakin on ihminen. Teoksessa H. Niemi (toim.) Opettaja modernin murroksessa. WSOY: Juva, 110-119.
- Miettinen, T., Pulkkinen, S. & Taipale, J. 2010. Fenomenologian ydinkysymyksiä. Yliopistokustannus: Helsinki.
- Niemi, H. 1996. Itsenäistä ajattelua vai kuuliaista tottelevaisuutta? Opettajan ammatti muutoksessa. Teoksessa S. Ojanen (toim.) Tutkiva opettaja 2. Tammerpaino: Tampere, 31-43.
- Nummenmaa, L. 2010. Tunteiden psykologia. Tammi: Helsinki.

- Ojanen S. 1996. Miksi tarvitaan tutkivaa opettajaa? Teoksessa S. Ojanen (toim.) Tutkiva opettaja 2. Tammerpaino: Tampere, 11-17.
- Patton, M. 2002. Qualitative Research and Evaluation Methods. 3 Edition. Sage Publications: Thousand Oaks, California.
- POPS 2016. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Jyväskylän normaalikoulu. Viitattu 22.4.2017.
<https://peda.net/jyu/normaalikoulu/ops/luku3/telaol>
- Pihlajamäki, T. 1994. Opettajankoulutuksen vision tarkastelua. Teoksessa J. Tähtinen (toim.) Opettajaksi kasvaminen. Turun luokanopettajakoulutuksen linjojen hahmottelua. Kirjapaino Pika Oy: Turku, 206-211.
- Puolimatka, T. 2004. Kasvatus, arvot ja tunteet. Dark Oy: Vantaa.
- Rantanen, J. 2011. Tunteella! Voimaa tekemiseen. Talentum: Hämeenlinna.
- Saarinen, M. & Kokkonen, M. 2003. Tunneäly. Kohti KOKONAista elämää. WSOY: Juva.
- Shcutz, P., Cross, D., Hong, J. & Osbon, J. 2007. Teacher Identities, Beliefs and Goals Related to Emotions in the Classroom. (toim.) Emotion in education. P. Schutz & Pekrun R. Elsevier Academic press: Amsterdam. 223-227.
- Silvennoinen, M. 2004. Vuorovaikutuksen avaimet. Talentum Media Oy: Jyväskylä.
- Siltaoja, M. & Takala, T. 2003. Yrityksen yhteiskuntavastuu ja maine – fenomenografinen tutkimus. Jyväskylän yliopisto.
- Talib, M.-T. 2002. Voiko tunteita opettaa? Teoksessa P. Kansanen & K. Uusikylä (toim.) Luovuutta, motivaatiota, tunteita. Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia. Jyväskylä: Gummerus 56-69.
- Tirri, L. 1998. Keskustelua pyöreän pöydän ääressä. Teoksessa H. Niemi (toim.) Opettaja modernin murroksessa. WSOY: Juva, 80-92.

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turunen, K. 2004. Tunne-elämä. Otavan kirjapaino Oy: Keuruu.
- Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja. Kasvatus 22, 5-6, 387-398.
- Tähtinen, J. 1994. Opettajankoulutuksen muutoksen taustaksi. Teoksessa J. Tähtinen (toim.) Opettajaksi kasvaminen. Turun luokanopettajakoulutuksen linjojen hahmottelua. Kirjapaino Pika Oy: Turku, 1-20.
- Virtanen, M. 2015. Kuusi askelta tunnetaitajaksi. Emotionaalisen osaamisen kehittämismalli opettajalle. PS-kustannus: Jyväskylä.
- Väisänen, P. & Silkelä, R. 2000. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita nro. 76. Luokanopettajaksi opiskelevien ammatillinen kasvu ja kehittyminen pitkäkestoisessa ohjauksessa. Tutkimushankkeen teoreettisen mallin ja menetelmien kehittelyä. Joensuun yliopistopaino: Joensuu.
- Åhlberg, M. 2004. Eheyttävä opettajan työn ja sen edellytysten tutkimus. Esimerkkeinä eheyttävä tapaustutkimus ja eheyttävä toimintatutkimus. Teoksessa J. Enkenberg, E. Savolainen & Väisänen, P. (toim.) Tutkiva opettajankoulutus -taitava opettaja. Joensuun yliopistopaino: Joensuu, 22-32.

LIITTEET

Liite 1: Luokanopettajien haastattelurunko

LÄMMITTELY + VUOROVAIKUTUS LUOKASSA

Kerro jotain opettajan urastasi.

Montako vuotta olet toiminut opettajana?

Miksi olet halunnut opettajaksi?

Kuvaile luokassa vallitsevaa vuorovaikutusilmapiiriä.

Kuvaile vuorovaikutussuhdettasi oppilaideni kanssa.

TUNTEIDEN POHDINTAA JA MÄÄRITTELYÄ

Kuvaile itseäsi yleisesti tunteiden ilmaisijana.

Kuvaile itseäsi tunteiden ilmaisijana opettajana.

Mitkä tunteet koet positiivisiksi omassa elämässäsi?

Mitkä tunteet koet negatiivisiksi omassa elämässäsi?

Millaisia positiivisia tunteita koet työssäsi?

Millaisia negatiivisia tunteita koet opettajan ammatissa?

TUNTEIDEN ILMAISU LUOKASSA

Miten ilmaiset negatiivisia tunteita luokassa?

Kuvaile sellaisia luokassa tapahtuneita tilanteita, joissa olet kokenut negatiivisia tunteita.

Millaiset oppilaat aiheuttavat negatiivisia tunteita?

Kuvaile tilannetta, jossa et ole voinut näyttää negatiivista tunnettasi luokassa.

Kuvaile luokkatilanne, jossa negatiivisen tunteesi ilmaiseminen on epäonnistunut.

Millä tavoilla voit ilmaista negatiivisia tunteita luokassa rakentavasti?

Millaisia negatiivisia tunteita henkilökohtainen elämäsi aiheuttaa?

Mikä on noiden tunteiden vaikutus omaan työhösi?

Liite 2: Luokanopettajaopiskelijoiden haastattelurunko

LÄMMITTELYKYSYMYKSET:

Kerro opiskelutaustastasi (työskentelytaustastasi)

Miltä vuosikurssilta olet?

Miksi olet halunnut opettajaksi?

Millaisia valmiuksia opettajankoulutus on antanut tunteiden ilmaisua koskien?

TUNTEIDEN MÄÄRITTELYÄ:

Kuvaile itseänne yleisesti tunteiden ilmaisijana.

Miten koet, että itse ilmaiset tunteitasi tulevana opettajana?

Kuvaile kokemuksiasi harjoitteluista tai sijaisuuksien ajalta.

Millaisia positiivisia tunteita opettajan työssä koetaan?

Mitkä tunteet koette negatiivisiksi?

TUNTEIDEN ILMAISU OPETTAJANA:

Millaisia negatiivisia tunteita opettajan ammattiin mielestänne liittyy?

Kuvaile sellaisia luokkatilanteita, joissa olet tuntenut jotain negatiivista tunnetta.

Millä tavoin negatiivisia tunteita voi tuoda esiin opettajana?

Kuinka opettajan negatiivisia tunteita voisi käsitellä oppilaiden kanssa?

Mitä se vaatii opettajalta, että tunteita voisi käsitellä luokassa hyvin?

Miten tunteidenkäsittelyä ja negatiivisia tunteita voisi kehittää ja käsitellä paremmin opettajankoulutuksessa?

Liite 3: Tunnelomake

Seuraavassa on nimetty erilaisia tunteita, joita voit kokea työssäsi. Mieti itseäsi opettajan roolissa ja rastita, onko kyseinen tunne mielestäsi negatiivinen, positiivinen vai molempia. Rastita yksi vaihtoehto ja perustele jokainen vastauksesi lyhyesti. Tarvittaessa voit jatkaa kääntöpuolelle.

PELKO

Negatiivinen ___

Positiivinen ___

Molempia ___

SURU

Negatiivinen ___

Positiivinen ___

Molempia ___

INHO

Negatiivinen ___

Positiivinen ___

Molempia ___

VIHA

Negatiivinen ___

Positiivinen ___

Molempia ___

HÄMMÄSTYS

Negatiivinen ___

Positiivinen ___

Molempia ___

HÄPEÄ

Negatiivinen ___

Positiivinen ___

Molempia ___

PETTYMYS

Negatiivinen ___

Positiivinen ___

Molempia ___

ÄRTYMYS

Negatiivinen ___

Positiivinen ___

Molempia ___

HUOLI

Negatiivinen ___

Positiivinen ___

Molempia ___

KYVYTTÖMYYS

Negatiivinen ___

Positiivinen ___

Molempia ___

TUSKA

Negatiivinen ___

Positiivinen ___

Molempia ___

JÄNNITYS

Negatiivinen ___

Positiivinen ___

Molempia ___
